

ANAYASA MAHKEMESİ ve AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI IŞIĞINDA ANAYASAL BİR GÜVENCE OLARAK CEZA MUHALEMESİNDE GEREKÇELİ KARAR HAKKI

Right to Reasoned Decision, as a Constitutional Right in Criminal Procedure, in the Light of the Decisions of the Constitutional Court and European Court of Human Rights

Akif YILDIRIM*

ÖZ

Gerekçe, bir hak olarak Anayasa'da açıkça düzenlenmemiştir. Ancak Anayasa'nın 141. maddesinin üçüncü fıkrasında tamamlayıcı bir düzenleme olarak mahkemelere kararlarını gerekçeli yazması yönünde bir yükümlülük yüklenmiştir. Anayasa Mahkemesine göre gerekçeli karar hakkının kaynağı Anayasa'nın 36. maddesidir. Söz konusu hak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (Sözleşme) 6. maddesinde geçen *hakkaniyete uygun yargılanma* hakkından türetilmiştir. Anayasa Mahkemesi de bu hakkı yorumlarken AİHM kararlarını gözetmiştir. Bu anlamda anayasal düzeyde bir güvence olarak gerekçeli karar hakkı, adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak Anayasa Mahkemesi içtihatlarıyla ete kemiğe bürünmüştür. Gerekçeli karar hakkı medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin uyumsuzluklar için de tanınmış bir güvence olmasına karşın çoğunlukla suç isnadına ilişkin uyumsuzluklarda gündeme gelmektedir. Anayasal düzeyde bir güvence olarak gerekçeli karar hakkı, asgari teminatlar sağlamaktadır. İlgili usul kanunları bu konuda daha ileri düzeyde güvence öngören düzenlemeler ihdas edilmiş olabilir. Çalışmada, gerekçeli karar hakkının ceza muhakemesi hukuku bağlamında anayasal boyutları Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararları ışığında değerlendirilecektir. Bu yapılırken gerekçeli karar hakkının sağladığı güvenceler ile bu konudaki anayasal denetimin seviyesi belirlenmeye çalışılacaktır.

Makalenin Geliş Tarihi: 22.06.2022, **Makalenin Kabul Tarihi:** 23.11.2022.

* Dr. Anayasa Mahkemesi Raportörü, e-posta: akilyildir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8426-9829.

Anahtar Kelimeler: Bireysel başvuru, adil yargılanma hakkı, gerekçeli karar hakkı, gerekçenin işlevleri, yeterli gerekçe

ABSTRACT

The right to a reasoned decision is not explicitly regulated in the Constitution. However, as a supplementary regulation in the third paragraph of Article 141 of the Constitution, an obligation is imposed on the courts to formulate their decisions with reasons. According to the Constitutional Court, the right to a reasoned decision derives from Article 36 of the Constitution. The aforementioned right is derived from the right to a fair trial laid down in Article 6 of the European Convention on Human Rights ("Convention") by the European Court of Human Rights ("ECHR"). In interpreting this right, the Constitutional Court has also taken into consideration the judgments of the ECHR. In this sense, the right to a reasoned decision as a constitutional guarantee, as an element of the right to a fair trial, has been embodied in our law by the jurisprudence of the Constitutional Court. Although the right to a reasoned decision is a guarantee applied also in the determination of his/her civil rights and obligations, it is primarily applied in of any criminal charge against him/her. The right to reasoned decision as a constitutional guarantee provides minimum guarantees. Relevant procedural laws may have introduced regulations that provide further guarantees in this regard. In this paper, the constitutional scope of the right to a reasoned decision in the context of criminal procedure law will be evaluated in the light of the decisions and judgments of the Constitutional Court and the ECHR. While doing this, it will be tried to determine the guarantees provided by the right to reasoned decision and the level of constitutional control in this regard.

Keywords: Individual application, right to a fair trial, right to a reasoned decision, functions of justification, sufficient justification.

GİRİŞ

İnsanın doğasında anlama ve anlaşılma isteği vardır¹. Dolayısıyla ilgili kişilerin kamu makamlarının hangi sebeplerle kendisine karşı işlemde bulunduğunu bilme ve öğrenme isteği yaradılışından kaynaklanmaktadır. O hâlde yargılama makamlarının tarafları anlayarak yargılama yaptığını ve onları dinlemeden bir sonuca varmadıklarını açıklamaları, bu isteğin karşılanması bakımından önem arz etmektedir.

¹ **M. Akif Tutumlu**, Hukuk Yargılamasında Hüküm ve Gerekçe (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014), 70.

Bu açıdan bakıldığında gerekçenin tarihsel köklerinin insanoğlunun bilme isteğinin bilincine varmaya başladığı dönemlere kadar uzandığı söylenebilir².

Bununla birlikte her insanın kamu makamlarınca dikkate alınmasını ve kendisine saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bu insan onurunun bir gereğidir. O hâlde insan onuru, yargılama süjelerinin yargılamayla ilgili bilgilendirilmesini ve onlara açıklamada bulunulmasını gerekli kılmaktadır³. Yargılama süjelerinin dinlenmesi, iddia ve tezlerinin değerlendirilmesi dikkate alındıklarını gösterir ve bu durum gerekçeden anlaşılır. Bu yönüyle mahkeme kararlarının gerekçeli olması insan onurunun korunmasına da hizmet etmektedir.

Gerekçe ile ahlak arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Bilgi verme yükümlülüğü aynı zamanda ahlak ilkesinin bir gereğidir⁴.

Gerekçe gösterme ihtiyacı, yargı dışında kamu gücü kullanan diğer organlar (yasama ve yürütme) bakımından da geçerlidir. Ancak günümüzde yargı kararlarının gerekçeli olması -insan hakları hukukunun geldiği aşama itibarıyla- neredeyse çağdaş bütün hukuk düzenlerinde adil yargılanma hakkının vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkmakta ve adil bir yargı düzeninin varlığının göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Fransız İhtilali sonrası gelişmelerle salt vicdani kanıya bağlı gerçekleşen yargılamadan, objektifliği ve eşitliği temin edebilecek gerekçeli karar verme zorunluluğu noktasına ulaşılmıştır⁵.

Yargı kararlarının gerekçesiz olması sorunu, ülkemizde kadim ve yapısal bir sorundur. Anayasal düzeyde bir güvence olarak gerekçeli karar hakkı, hukukumuzda Anayasa Mahkemesi ve AİHM içtihatlarıyla ete kemiğe bürünmüştür. Dolayısıyla gerekçeli karar hakkının anayasal boyutları ve sağladığı güvenceler ile hak ile ilgili anayasal denetimin seviyesinin Anayasa Mahkemesi ve AİHM içtihatları ışığında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada anayasal bir hak olan gerekçeli karar hakkı esas olarak ceza muhakemesi boyutuyla ele alınmış,

² **Çetin Aşçıoğlu**, "Yargıda Gerekçe Sorunu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 48, (2003), 109.

³ **Muhammet Özkes**, Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenme Hakkı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2003), 44.

⁴ **Aşçıoğlu**, *Gerekçe*, 109.

⁵ **Yasemin Işıktaç ve Sevtap Metin**, Hukuk Metodolojisi (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2003), 169; **Zühal Aysun Sunay**, "Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri", Danıştay Dergisi, S. 143, (2016), 8.

bağlamı geldikçe diğer muhakeme hukuku dallarına ilişkin kararlardan da yararlanılmıştır.

I. GENEL AÇIKLAMALAR

A. HÜKMÜN BİR UNSURU OLARAK "GEREKÇE"

Hüküm, hukuk terimi olarak bir uyuşmazlığın hâkim tarafından çözümlenmesi sonucu verilen nihai (son) karardır⁶. Buna göre yargılamanın sonunda, yargılamanın konusuna ilişkin olarak mahkeme tarafından verilen ve uyuşmazlığı çözümlenerek yargılamayı sona erdiren karara hüküm denir⁷. Bu anlamda hüküm, davanın sonunda bir ceza verilip verilmeyeceği ve bir ceza verilecekse hangi tür (adli para cezası/hapis cezası) cezadan ne kadarının verileceği sorularının yanıtını oluşturmaktadır.

Karar ise bir üst kavram olup 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 223. maddesinde belirtilen "*hükümler*" ile bunların dışında ulaşılan sonuçlardır. Dolayısıyla her hüküm bir karar iken her karar bir hüküm değildir. Uyuşmazlığı çözen son kararlar "*hüküm*"dür. Uyuşmazlığı çözüme kavuşturmayan kararların hüküm olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Bu anlamda durma kararı uyuşmazlığı çözmemeyi beklettiği için niteliği itibarıyla bir son karar değil⁸, bir ara karardır.

Anayasa, *karar* terimini kimi yerde *hüküm* de kapsayacak şekilde geniş kullanmış (Anayasa mad. 138/4), kimi yerde de (Anayasa mad. 138/1) *karar* yerine *hüküm* kavramına yer vermiştir⁹. CMK, bu konuda tanımlayıcı bir maddeye yer vermemekle birlikte 223. ve devamı maddelerinde hükümle ilgili çeşitli düzenlemeler içermektedir.

⁶ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, Muhakeme Hukuk Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku (İstanbul: Beta Yayınları, 2008), 1296; Ejder Yılmaz, Öğrenciler İçin Hukuk Sözlüğü, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012), 315.

⁷ Alfabetik olarak bkz. Koray Doğan, "Ceza Muhakemesinde Hüküm", Ceza Hukuku Dergisi, S. 7, (Ağustos 2008), 172; Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe, Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2016), 688; Yener Ünver, Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), 676.

⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, 788.

⁹ Murat Balcı, Ceza Muhakemesinde Hüküm ve Çeşitleri (Ankara: Adalet Yayınevi, 2013), 20.

Hükmün unsurları; olay, gerekçe ve sonuçtan oluşmaktadır. Hükmün, sorun ya da eski deyimiyle "*mesele*" kısmında mahkemenin önüne gelen olay ve bundan kaynaklanan hukuki sorunlar yer alır¹⁰. Hâkimin bulduğu çözüme nasıl ulaştığı, hükmün *gerekçe* kısmında yer alır. Gerekçe, sorunun açıkça ortaya konulup sonuca nasıl ulaşıldığına dair akıl yürütmenin mantıksal açıklamasıdır¹¹. Sözlükte "*mahkeme kararlarının dayandığı kanuni ve hukuki sebepler*" anlamına gelen gerekçe¹², en dar anlamıyla bir hükme nasıl ulaşıldığını gösteren unsur olarak tanımlanabilir. Mahkemenin hukuki sorun ile ilgili olarak ulaştığı kanaat ise "*hüküm fıkrası*" denilen hükmün *sonuç* kısmında belirtilir. Sonuç; hükmün, uyumsuzluğun çözülüş şeklini gösteren özlü kısımdır¹³.

B. GEREKÇENİN İŞLEVLERİ

Gerekçenin birçok işlevi vardır. Elbette bunların tümüne kapsamlı bir şekilde yer vermek eldeki çalışmanın boyutlarını aşacaktır. Bu nedenle burada önemli gördüğümüz bazılarıyla ilgili açıklamada bulunmakla yetineceğiz. Ancak bundan evvel, *argümantasyon* ile *gerekçe* kavramlarına kısaca değinmekte yarar görüyoruz.

Argüman iddia, delil; *argümantasyon* ise muhatabı ikna etme veya inandırma için delillendirme anlamına gelmektedir¹⁴. Argümantasyon çoğu zaman gerekçelendirmeyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak argümantasyon kelimesi rasyonel araçlara daha çok vurgu yaparken, gerekçelendirme (*justification*) iddia edilen şeye haklılık veya meşruiyet kazandırma anlamlarını da ima etmektedir¹⁵. Bu açıdan bakıldığında, gerekçelendirme ile kararın sonucu yönünden bir argümantasyon

¹⁰ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, 1301; Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, 776.

¹¹ Nur Centel ve Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku (İstanbul: Beta Yayınları, 2020), 19. Bası, 865; Özlem Yenerer Çakmut, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 11, S. 3-4, (2007), 33.

¹² www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 13/2/2020).

¹³ Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku (Ankara: Savaş Yayınevi, 2020), 20. Baskı, 36.

¹⁴ Ertuğrul Uzun, Akıl Tutkunu Hukuk (İstanbul: XII Levha Yayınları, 2010), 20.

¹⁵ Matematiksel kesinliğin bulunmadığı ancak iddiaların çeşitli sebeplerle desteklendiği ve savunulduğu alanlarda *ispat* yerine *argümantasyon* veya *gerekçelendirme* terimlerinin kullanılmasıyla ilgili olarak ve bu konuda bkz. Uzun, 20.

sağlandığı söylenebilir¹⁶. Argümantasyonun sağlamlığı, hem gerekçelendirme sürecinde izlenen usulün rasyonelitesine hem de sonucun kabul edilebilirliğine dayanmaktadır¹⁷.

Gerekçe, takdir yetkisi ile keyfiliği birbirinden ayıran en önemli araçtır. Hükmün keyfi verildiği görüntüsünden “*gerekçesi*” kurtarır. Diğer bir ifadeyle gerekçe, sonucun nedenini ve niçinini ortaya koyarak keyfiliği önler¹⁸. Ceza muhakemesinde mahkemelerin maddi olay ve olguların değerlendirilmesinde, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanmasındaki takdir yetkisi, kararın verilmesine neden olan dayanaklara asgari açıklıkta değinilmesi görevini ortadan kaldıracak şekilde yorumlanamaz¹⁹. Mahkemeler keyfiliği, denetimden kaçmayı ve perdelemeyi önlemek için kararın verilmesine neden olan temelleri yeterince açık olarak belirtmekle yükümlüdür²⁰. Esasen gerekçe, yargısal gücün hukuka uygun olarak kullanıldığının bir metinde somutlaşmasıdır. Dolayısıyla mahkemelerin takdir yetkilerini yerinde kullanıp kullanmadığı ve hukuka uygun bir şekilde karar verip vermediği, kararların gerekçelerinden anlaşılır. Gerekçe sunmayan bir kararın

¹⁶ Muhtelif teoriler açısından, yargı kararlarının rasyonel tarzda nasıl gerekçelendirilebileceğine ve hukuki argümantasyonun rasyonel analizi ve değerlendirilmesi için hangi metodların kullanılabilirliğine ilişkin kapsamlı bir çalışma için bkz. **Eveline T. Feteris**, Hukuki Argümantasyon Temelleri/Yargı Kararlarını Gerekçelendirme Üzerine Bir Araştırma, Çeviren: Ertuğrul Uzun (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2010).

¹⁷ **Feteris**, 226.

¹⁸ **Centel/Zafer**, 865; **Yenerer Çakmut**, 34.

¹⁹ **Sebahat Tuncel (2)**, B. No: 2014/1440, 26/2/2015, § 78. Bu konuda Yargıtay, mahkeme kararlarında pek rastlamadığımız -edebi- bir üslupla aşağıdaki değerlendirmeleri yapmıştır:

“Bazı hallerde davanın tarafı olan kişilerin durumlarının ve uyumsuzluk konusu olayın hangi koşullar içinde geçtiğinin açık ve kesin şekilde saptanması, böylece olayın ve delillerin tarafların özel durumları göz önünde tutularak değerlendirilmesi zorunludur. Mahkemece bu şekilde işlem yapılmadığı, hayatın gerçeklerinden uzak soyut bir platform’da kalındığı, taraflar canlı birer kişi olarak değil soyut –Manken- varlıklar imiş kabul edildiği takdirde vicdanları sızlatan ve yaşamın gerçeklerine ters düşen haksız sonuçlara düşünülmesi mukadderdir. Bu davada hâkimin takdiri gerçeklerden çok biçimsellikten kaynaklandığı için çözüm yanlış olmuştur.” (Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 3/4/1979 tarihli ve E.1979/2087, K.1979/4280 sayılı kararı, Yargıtay Kararları Dergisi, S. 7, 944).

²⁰ **Sencer Başat ve diğerleri [GK]**, B. No: 2013/7800, 18/6/2014, § 58.

doğru ve hukuki olduğunun söylenmesi zordur²¹. Bu açıdan bakıldığında gerekçelendirme, sadece usule ilişkin bir eksikliğin tamamlanması değil aynı zamanda kararın doğruluğunun sebebini ve zeminini oluşturmaktadır²².

Hâkimlerin kararlarını gerekçeli olarak yazma yükümlülüğü onların isabetli karar vermesini sağlayan unsurlardandır. Gerekçe, sonuca nasıl gidildiğine dair karar vereni dikkatli olmaya yöneltir²³. Bu yönüyle gerekçe hâkim açısından öz denetim işlevi görmektedir. Hâkim gerekçe göstermek suretiyle uyuşmazlığın çözüm şeklinin isabetli (doğru) olup olmadığını test eder. Böylece hâkim, kendi kendini denetleyerek gerekçesini ortaya koyamayacağı bir karar vermekten kaçınacaktır.

Gerekçenin başka bir işlevi ise davanın taraflarına dinlendiklerini göstermektir²⁴. Bu yönüyle gerekçe davanın taraflarını ikna işlevi görmektedir. Adil yargılanma hakkının güvencelerinden olan çelişmeli yargılama ilkesi uyarınca mahkemelerce tarafların dinlenilmesi gerekir. Çelişmeli bir yargılamada tarafların bilgi ve belgeler üzerinde sadece görüş bildirmesi yetmez, aynı zamanda bunların mahkemece göz önüne alınması ve değerlendirilmesi de gerekir²⁵.

Gerekçenin işlevlerinden biri de yargının bağımsız ve tarafsızlığının dışı yansımaları sağlamaktır²⁶. Gerekçeli karar hakkı belirli bir davada bir tarafça ortaya atılan olgusal ve hukuki sorunların belirlenmesini gerektirmektedir²⁷. Gerekçe, yargılamada ileri sürülen iddiaların yargılama makamlarınca hukuka uygun biçimde incelenip incelenmediğinin ve verilen kararın sebeplerinin bilinmesini

²¹ **Stefan Trechsel**, *Human Rights in Criminal Proceedings* (New York: Oxford University Press, 2005), 103.

²² **Ertuğrul Uzun**, *Hukuk Metodolojisinin Sorunları* (İstanbul: Nora Kitap, 2016), 19.

²³ **Centel/Zafer**, 865; **Yenerer Çakmut**, 49.

²⁴ *Suominen/Finlandiya*, B. No: 37801/97, 1/7/2003, § 37; *Deryan/Türkiye*, B. No: 41721/04, 21/7/2015, § 30.

²⁵ **Fahri Gökçen Taner**, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), 438.

²⁶ **Zühal Aysun Sunay**, *İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2016), 47-49.

²⁷ **Dovydas Vitkauskas ve Grigoriy Dkov**, *Protecting The Right To A Fair Trial Under The European Convention On Human Rights* (Council of Europe: 2007) İkinci Baskı, 30.

sağlamaktadır²⁸. Hâkim, tarafları dinlemek suretiyle ve baskı altında kalmadan karar verdiğini, taraflara karşı yanlı davranmadığını gerekçeyi bir araç olarak kullanarak gösterir²⁹. Ancak bu işlevin gerçekleşmesi, gerekçenin açıklanmasına ve gerekçede açık ve anlaşılır bir dil kullanılmasına bağlıdır³⁰.

Gerekçe, kanun yoluna başvurma hakkının etkili bir biçimde kullanabilmesini ve kanun yolu denetiminin sağlıklı biçimde gerçekleştirilmesini de sağlar. Kararın gerekçeli verilmesinin nisbeten açık bir sebebi, gerekçenin kanun yollarına başvurma imkânını sunmasıdır³¹. Gerçekten de ilgililer ancak kararın gerekçesini bilmek suretiyle delillerin değerlendirilmesinde veya iddia ve savunmalarının incelenmesinde bir eksiklik veya hata söz konusu ise karara karşı denetim mekanizmalarına başvurmak konusunda bir kanaate sahip olabilecektir³². Kararının gerekçesini bilmeyen ilgililerin kanun yollarına başvurma hakkını gereği gibi kullanacağı söylenemez³³. Gerekçesiz bir karar, kanun yolunu hayali bir imkân hâline dönüştürür³⁴.

Gerekçeli karar, bir tarafa karara karşı kanun yollarına başvurma olanağı sunmasının yanı sıra o kararın kanun yolunda bir başka organ tarafından gözden geçirilmesine (incelenmesine) de imkân sağlar³⁵. Hüküm, eski deyimle esbabı mucibesine (gerekçesine) bakılarak

²⁸ **David Harris - Michael O'Boyle, Ed Bates, Carla Buckley, Paul Harvey, Kresimir Kamber, Michelle Lafferty, Peter Cumper ve Heather Green**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Çevirenler: Ulaş Karan ve Mehveş Bingöllü Kılıç (Ankara: Avrupa Konseyi Yayını, 2018), 407.

²⁹ “[G]erekçe, yargıçların yansızlıklarını kanıtlama olanağı sağlayan, yargıç onurunu koruyan bir araç olarak da değerlendirilmelidir.” (Çetin Aşçıoğlu, “Yargıda Gerekçe Sorunu”, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 8. Kitap (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2003), 158).

³⁰ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Sorumlulukları hakkında üye devletlere yönelik CM/Rec (2010)12 sayılı Tavsiye Kararı’nda hâkimlerin görevleri arasında kararlarında, gerekçeleri açık bir şekilde, net ve anlaşılır bir dilde belirtmeleri sayılmıştır (§ 63). <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/21ade48c-e4e6-4122-846b-4c4f61511f96.pdf> (Erişim Tarihi: 12/5/2021).

³¹ **Trechsel**, 103.

³² **Yaşar Demircioğlu**, Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri (Ankara: Yetkin Yayınları, 2007), 215.

³³ **Vesim Parlak**, B. No: 2012/1034, 20/3/2014, § 39.

³⁴ **Sibel İnceoğlu**, Adil Yargılanma Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4 (Ankara: Avrupa Konseyi Yayını, 2018), 192.

³⁵ **Suominen/Finlandiya**, § 37.

denetlenebilecektir. Yani kanun yolu denetimi yapan mercinin incelemesini sağlıklı bir şekilde yapabilmesi için kararın gerekçesini bilmesi gerekir³⁶.

Gerekçe belli bir zihinsel faaliyetin, düşünmenin ve emeğin sonucunda oluşturulmaktadır. Esasen gerekçelendirme, yargısal kararın rasyonel dayanağına ilişkin tespitiye yönelik bir çabadır³⁷. Bu yönüyle gerekçe hâkimin beyinsel güç ürünüdür.³⁸ Hâkim, gerekçe sayesinde *de facto* hukuk oluşturmaktadır³⁹. Kanunlar ve düzenleyici işlemler soyut nitelikte olduklarından onların somutlaşması -ete kemiğe bürünmesi- uygulanmalarıyla mümkün olmaktadır. Hâkim, soyut normu uygularken ve vardığı sonucu gerekçelendirirken bilimsel görüşlerden ve yargı kararlarından yararlanmaktadır. Bilim insanları da yargı kararlarının gerekçelerini eleştirerek daha isabetli sonuçlara varılması için bilimsel bir tartışma ortamının oluşmasına ve hukukun gelişmesine katkıda bulunurlar. Gerekçe yazılması, düşünmeyi ve araştırmayı gerektirdiğinden kısa zamanda oluşturulan gerekçeler çoğu zaman bu konuda belirlenmiş standartlardan uzak olmaktadır⁴⁰.

Karardan tatmin olmayan tarafın sonucu kabullenmesi bir ölçüde gösterilecek ikna edici gerekçelere bağlıdır⁴¹. Bu sebeple gerekçeli karar, adalete olan inancı artıran önemli bir unsurdur⁴². Kararların gerekçeli olması, davanın taraflarının mahkeme kararının dayanağını öğrenerek özelde mahkemelere ve genel olarak yargıya güven duymalarını sağlamaktadır⁴³.

³⁶ *Vesim Parlak*, § 39.

³⁷ **Muharrem Kılıç**, "Gerekçeli Karar Hakkı: Yargısal Kararların Rasyonelitesi", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 47, (Temmuz 2021), 6.

³⁸ Özellikle karşı oy gerekçeleri hukukun gelişmesi için hükmün dayandığı temellere ve varılan sonuca karşı seçenekler sunmaktadır. Onlar, gelecek kuşakların hukuk inşa ederken istifade etmeleri için şimdiden gönderilen mesajlardır.

³⁹ **Mustafa Tören Yücel**, "Kararda Gerekçe ve Muhalefet Şerhi", Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi 8. Kitap (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2003), 163.

⁴⁰ Mark Twain'e ithaf edilen ama gerçekte kimin söylediği belli olmayan "*Kusura bakmayın kısa yazacak kadar vaktim yoktu, ben de uzun yazdım*" sözünün tam da kararların gerekçeli yazılmasının bu boyutuna vurgu yaptığını ifade etmeliyiz.

⁴¹ **Trechsel**, 104.

⁴² *Yılmaz Çelik* [GK], B. No: 2014/13117, 19/7/2018, § 61.

⁴³ *Vesim Parlak*, § 34.

Gerekçe ile karar kamusal denetime açılmaktadır. Kararın kamusal denetime açılması ise demokrasi düşüncesiyle yakından bağlantılıdır⁴⁴. Mahkemelerin kararlarında gerekçe sunmasıyla adalet hizmetleri toplum tarafından da denetlenebilir hâle gelmektedir⁴⁵. Dolayısıyla gerekçesiz karar verilmesi, demokratik bir toplumda mahkemelerin kamuoyunda oluşturması gereken güveni zayıflatır ve yargılamanın adilliğini zedeler⁴⁶.

Kararı icra veya infaz edecek organ/kışi, bu sebeple icrada/infazda tereddüt yaşadığında kararların hüküm fıkrası ile birlikte gerekçelerine de bakacaktır. Bu sebeple gerekçenin hükmün uygulanması sırasında yaşanabilecek tereddütleri gidermede de bir işleve sahip olduğu görülmektedir⁴⁷.

II. CEZA MUHALEMESİNDE GEREKÇELİ KARAR HAKKI

A. ANAYASAL TEMELLERİ

Gerekçe, bir hak olarak Anayasa'da ve Sözleşme'de açıkça öngörülmemiştir. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında herkesin adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiş ancak gerekçeli karar hakkından ayrıca söz edilmemiştir. Buna karşılık Anayasa'nın 141. maddesinin üçüncü fıkrasında "*Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır*" denilerek mahkemelere kararlarını gerekçeli yazması yönünde bir yükümlülük yüklenmiştir.

Anayasa'nın 141. maddesi -Anayasa'nın bütünlüğü ilkesi gereği- gerekçeli karar hakkının değerlendirilmesinde göz önünde

⁴⁴ Uzun, Hukuk Metodolojisi, 18.

⁴⁵ İnceoğlu, El Kitabı, 192. Erem bu konuyu çok veciz ifadelerle şu şekilde dile getirmiştir: "*Diyelim ki bir kişiyi astık. Asılan için gerekçe anlamsızdır. Gerekçe, onu niçin astığımızı, gelecekte kanıtlamak içindir. Mahkeme kararlarında gerekçe geçmiş için değil, gelecek içindir. 'Hukukun üstünlüğü' hukukun geleceğine inanmaktan soyutlanamaz. Geleceğin dışında hiçbir şey ölümsüz değildir.*" (Faruk Erem, "Gerekçesiz Mahkeme Kararları", <http://www.farukeremvakfi.org.tr/8/s1.html>, Erişim Tarihi: 3/1/2020).

⁴⁶ Ayetullah Ay/Türkiye, B. No: 29084/07 ve 1191/08, 27/10/2020, § 192.

⁴⁷ "...gerekçede sahtecilik eylemini birlikte işledikleri kabul edilip iddianame dışına çıkılarak sanıkların kendilerine isnat edilmeyen eylemlerden de sorumlu tutulması ve infazda tereddüt oluşturacak şekilde kısa kararda "2 yıl hapis cezası ile ayrı ayrı cezalandırılmalarına" şeklinde hüküm kurulması..." (Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 27/6/2013 tarihli ve E.2012/5338, K.2013/10873 sayılı kararı).

bulundurulacak tamamlayıcı bir düzenlemeye de⁴⁸ hakkın kaynağı değildir⁴⁹. Anayasa Mahkemesi gerekçeli karar hakkını Sözleşme'ye referansla Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan *adil yargılanma hakkı* kapsamında incelemektedir. Anayasa Mahkemesinin yerleşik içtihadına göre adil yargılanma hakkının kapsam ve içeriği Sözleşme'nin "*Adil yargılanma hakkı*" kenar başlıklı 6. maddesi çerçevesinde belirlenmelidir⁵⁰. Anayasa Mahkemesinin bizim de katıldığımız bu içtihadının hukuksal temelleri de bulunmaktadır. Anayasa'nın 36. maddesine 2001 yılında yapılan değişiklikle eklenen "...ile *adil yargılanma*" ibaresine ilişkin gerekçede, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dâhil edildiği belirtilmiştir⁵¹. Nitekim AİHM'ye göre, Sözleşme'nin 6. maddesinde geçen hakkaniyete uygun yargılanma hakkı⁵² (*right to a fair hearing*) gerekçeli karar hakkını da kapsamaktadır.⁵³

Bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin isabetli bulduğumuz son dönem kararlarında ise Anayasa'nın 36. maddesi, 141. maddesinin üçüncü fıkrası ışığında yorumlanarak adil yargılanma hakkının gerekçeli karar hakkını da güvence altına aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre gerekçeli karar hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının temel güvencelerinden biridir⁵⁴.

⁴⁸ *Abdullah Topçu*, B. No: 2014/8868, 19/4/2017, § 76.

⁴⁹ Gerekçeli karar hakkının başlıca anayasal dayanağının Anayasa'nın 141. maddesinin üçüncü fıkrası olduğuna ilişkin görüş için bkz. **Tolga Şirin**, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 48, (2021), 66.

⁵⁰ *Onurhan Solmaz*, B. No: 2012/1049, 26/3/2013, § 22; *Adnan Oktar*, B. No: 2012/917, 16/4/2013, §§ 16-21.

⁵¹ Bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)*, Hazırlayanlar: Yunus Emre Yılmazoğlu ve İsmail Emre PERDECİOĞLU (Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2019), 211.

⁵² Hakkaniyete uygun yargılanma hakkıyla ilgili geniş açıklamalar için bkz. **Hakan Karakehya**, "Ceza Muhakemesinde Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkına İlişkin Esaslar", *Ombudsman Akademik Dergisi*, S. 1, (Aralık 2014), 83 vd.

⁵³ **Şeref Gözübüyük ve Feyyaz Gölcüklü**, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2016), 309, 312.

⁵⁴ *Hilmi Kocabey ve diğerleri*, B. No: 2018/27686, 17/11/2021, § 77.

Esasen gerekçeli karar hakkı, adil yargılanma hakkının diğer güvencelerinde de mündemiçtir. Örneğin delil sunma ve toplatma taleplerinin gerekçesiz olarak reddedilmesi silahların eşitliğini⁵⁵, tanık dinletme taleplerinin gerekçesiz reddedilmesi tanık dinletme hakkını ihlal edebilir. Bununla birlikte maddi hakların usul boyutu incelenirken de *ilgili ve yeterli* gerekçe gösterilip gösterilmediğine bakılmaktadır⁵⁶. Özellikle ifade özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, özel hayata saygı hakkı gibi birçok hak ve özgürlüğe yönelik müdahalelerde, demokratik toplumda gereklilik ve ölçülülük ölçütlerinin sağlanabilmesi için gerekçenin ilgili ve yeterli olması gerekmektedir⁵⁷. Maddi haklar açısından özellikle koruma tedbirleriyle ilgili kararların gerekçeleri önem taşımaktadır. Örneğin adli arama kararının gerekçesi özel hayata saygı, tutuklama kararının gerekçesi kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, el koyma kararının gerekçesi mülkiyet hakkı incelemelerinde gözetilmektedir.

⁵⁵ “[D]ijital delillerin değerlendirilmesine ilişkin şikâyetler yönünden, başvuruçunun sunduğu bilirkişi raporları ve uzman mütalaalarının İlk Derece Mahkemesince kabul edilmemesi ve bu konularda Mahkemece bilirkişi incelemesi yaptırılması yolundaki taleplerinin de yetersiz gerekçelerle reddedilmesi, ‘gerekçeli karar hakkına’ ve ‘silahların eşitliği’ ilkesine aykırı olduğundan, Anayasa’nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ihlal edilmiştir.” (Ahmet Gökhan Rahtuvan, B. No: 2014/4991, 20/6/2014, § 63). Bu kararda gerekçeli karar hakkından da ayrıca inceleme yapılması uygun olmamıştır.

⁵⁶ “Mahkemece ortaya konan gerekçenin ‘ilgili ve yeterli’ kabul edilmesi mümkün değildir. Ayrıca yukarıdaki hususlar dikkate alındığında başvuruçunun kullandığı ifade nedeniyle adli para cezası ile cezalandırılmasının demokratik toplumda gerekli olduğu da değerlendirilmemiştir. ... Açıklanan gerekçelerle Anayasa’nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.” (Fatma Nida Olçar, B. No: 2014/5456, 8/2/2018, §§ 31, 32).

⁵⁷ **Necmi Yüzbaşıoğlu**, “Gerekçeli Kararın Anayasal Boyutları”, Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması- Anayasa ve İdare Hukuku Alanında Gerekçeli Karar Unsurları ve Geliştirilmesi Gereken Alanlara Yönelik İhtiyaç Analizi içinde, Editörler: Hasan Kadir Yılmaztekin, Ahmet Salih Başpınar, Eda Biçgin, Süleyman Kaynar ve Yasin Işık, <https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/8e09f0b7-9c1e-4b6b-ad44-04f5dc179e68-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-28.04.21-28.09.21.pdf> (Erişim Tarihi: 10/1/2022), 36.

Keza yürürlükte olmayan ve aleyhe olan bir hükme istinaden oluşturulan mahkûmiyet gerekçesine yönelik itirazların suç ve cezaların kanuniliği ilkesi kapsamında incelenmesi uygun olacaktır⁵⁸.

B. GEREKÇELİ KARAR HAKKININ UNSURLARI VE SAĞLADIĞI GÜVENCELER

1. Gerekçenin Öğrenilmesi/Bildirilmesi

AİHM ve Anayasa Mahkemesi içtihatlarına göre gerekçeli karar hakkı bakımından devlete yüklenen başka bir yükümlülük de taraflara kararın gerekçesini öğrenme imkânının sağlanmasıdır. Gerekçenin öğrenilmesi gerekçeli kararın yazılmasına bağlıdır. Kararların gerekçeli olarak yazılmasına ilişkin anayasal yükümlülük mahkemelere aittir. Bu yükümlüğün yerine getirilmesi herhangi bir talebe bağlı değildir. Gerekçe -kural olarak- ceza yargılamasını yapan ve mahkûmiyete karar veren hâkim tarafından yazılmalıdır. AİHM; *hüküm veren hâkimin* yargılama sırasında beyanda bulunan kişilerle ilgili gözlem ve onların güvenilirliklerine ilişkin değerlendirmelerini -bunlar varılan sonuç açısından tek başına belirleyici olmasa bile önemli bir unsur teşkil ettiği durumlarda- gerekçeli kararda ifade etmesi gerektiğinin altını çizmiştir⁵⁹.

Anayasa'da ve Sözleşme'de gerekçenin bildirim yöntemine dair herhangi bir yükümlülük öngörülmemiştir. Ancak adil yargılanma hakkı kapsamındaki diğer güvenceler, sanığın hakkındaki kararın gerekçesini öğrenmelerini sağlamak için yargı organlarınınca özel bir çabanın

⁵⁸ "Bu durumda, başvurunun ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren, uyumsuzluğun çözümü için esaslı bir iddia olan, yürürlükte olmayan ve aleyhine olan bir hükme istinaden cezalandırıldığı iddiası, İlk Derece Mahkemesi kararında tartışılmamış ve karşılanmamıştır... başvurunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır." (İbrahim Akkan, B. No: 2014/7146, 26/2/2015, § 33). Anayasa Mahkemesinin bu kararda Anayasa'nın 38. maddesi kapsamında bir inceleme yapması gerektiği kanaatindeyiz.

⁵⁹ Söz konusu karara konu olan olayda, yargılamayı yapan ve mahkûmiyete karar veren hâkimin emekli olması nedeniyle kararın gerekçesi yargılama sürecine katılmayan hâkimler tarafından yazılmıştır. AİHM belirtilen nedenlerle gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir (*Cerovšek ve Božičnik/Slovenya*, B. No: 68939/12-68949/12, 7/3/2017). Kararın Türkçe çevirisi için bkz. **Akif Yıldırım ve Yusuf Enes Kaya**, "Mahkûmiyet Hükümünü Veren ile Bu Hükümün Gerekçesini Yazan Hakimin Aynı Olmamasının Adil Yargılanma Hakkını İhlal Ettiğine İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı Çevirisi", İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi – EconJURA, (Kasım 2022), 221 – 237.

gösterilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ceza muhakemesinde bilgilendirme genelde gerekçeli kararın sanığa tebliği suretiyle yapılmaktadır. Sanık, duruşma sırasında ve öncesinde yapılan ihlallerin telafi edilip edilmediğini ancak hakkındaki kararın fiilî ve hukuksal temellerini (gerekçesini) öğrendikten sonra anlayabilmektedir.

Gerekçenin öğrenilememesi, adil yargılanma hakkı kapsamındaki başka haklar açısından da sorunlara yol açabilir. Tarafların gerekçeden haberdar edilmesi, tarafların kanun yollarına etkili şekilde başvurmasını sağladığından mahkemeye erişim hakkı açısından önem taşır⁶⁰. Adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvencelerden olan mahkemeye erişim hakkı sadece ilk derece mahkemesine dava açma hakkını değil, eğer iç hukukta itiraz, istinaf veya temyiz gibi kanun yollarına başvurma imkânı tanınmış ise üst mahkemelere etkili bir şekilde başvurma hakkını da içerir⁶¹. Mahkemeye erişimin somut ve etkili olması gerekir. Mahkemeye erişim hakkının etkili olabilmesi için kişi, haklarına müdahale eden işleme itiraz etmek için açık ve somut bir fırsata sahip olmalıdır⁶². Gerekçeli karar öğrenilmeden -duruşmada edinilen bilgilerle- kanun yollarına başvurmak zorunda kalınması anılan hakkın etkili bir şekilde kullanılmasını zorlaştırır⁶³. Dolayısıyla derece mahkemelerinin sanığın kanun yollarına başvuru hakkını etkili bir şekilde kullanmasını sağlayacak ölçüde gerekçe sunması⁶⁴ ve sanık veya müdafisinin bu gerekçeden haberdar edilmesi gerekir.

Gerekçesi bilinmeyen bir karara karşı gidilecek kanun yolunda yapılacak incelemenin de etkili olması zordur⁶⁵. Gerçekten de böyle bir

⁶⁰ **Sibel İnceoğlu**, İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı (İstanbul: Beta Yayınları 2013), Tıpkı 4. Baskı, 324.

⁶¹ "... gerekçeli karar tebliğ edilmeden dosyanın Yargıtay Dairesine gönderildiği, ...başvurucuya kararın gerekçesine karşı itirazlarını bildirme hakkı tanınmadan başka bir ifadeyle temyiz hakkını etkili bir şekilde kullanma imkânı sağlanmadan yargılamanın sonuçlandırılması nedeniyle mahkemeye erişim hakkına uyumlu bir yargılamanın yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır." (Ünsal Karabulut, B. No: 2014/12045, 17/11/2016, § 36).

⁶² Ünsal Karabulut, § 26.

⁶³ Hadjianastassiou/Yunanistan, B. No: 12945/87, 16/12/1992, § 33.

⁶⁴ Hirvisaari/Finlandiya, B. No: 49684/99, 27/9/2001, § 30.

⁶⁵ Vesim Parlak, § 34.

Özgürlükten yoksun bırakmanın hukuki olmadığı yönündeki iddianın, gerekçenin öğrenilememesi nedeniyle temyiz mercisine taşınmaması kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlali sonucunu da doğurabilir. Bu bağlamda

durumda kanun yolu mercisi de nedenlerini bilmediği bir kanun yolu başvurusunu sağlıklı bir şekilde ilişkin inceleyemez⁶⁶. Bu açıdan gerekçenin öğrenilmesi/bildirilmesi, kanun yolunun etkili bir şekilde kullanılması ve dolayısıyla hakkaniyete uygun bir yargılamanın yapılması açısından zorunlu bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan, Anayasa'nın 36. maddesinde ve Sözleşme'nin 6. maddesinin (3) numaralı fıkrasının (b) bendinde, bir suç ile itham edilen herkesin savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkı düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesine göre savunma için "*gerekli kolaylık*" kavramı şüpheliye/sanığa savunma için yardımcı olacak veya olabilecek zorunlu olan imkânları ifade etmektedir. Bu bakımdan kişinin savunmasını planlayarak mahkemeler önünde en uygun ve etkili şekilde yapılabilmesini mümkün kılacak bilgilere ulaşmasına imkân verilmelidir. Bu kapsamda gerekçeli kararın tebliğ edilmesi de sanığa sağlanacak kolaylıklardandır⁶⁷.

Anayasa Mahkemesinin bir kararına konu olan olayda, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının gerekçesi açıklanmadan (kısa kararın tefhiminden itibaren) başvuruçunun bu karara karşı yaptığı itiraz üzerine dosya itiraz mercisine gönderilmiştir. Başvuruçucu, kararın gerekçesini bilmediği için itiraz nedenlerini gerekçeli olarak

Anayasa Mahkemesi, hüküm tarihinden itibaren yedi ayı aşan bir süredir gerekçeli kararın dosyaya konulmamış olması nedeniyle başvuruçunun, mahkûmiyete bağlı olarak tutukluluğun devamına ilişkin kararın görevli olmayan bir mahkeme tarafından verildiği, dolayısıyla özgürlükten yoksun bırakmanın hukuki olmadığı yönündeki iddiasını temyiz mercii önüne götürememesi sonucu ortaya çıkardığını, bu nedenle Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasının ihlal edildiğini belirtmiştir (*Mehmet İlker Başbuğ*, B. No: 2014/912, 6/3/2014, §§ 67-86).

⁶⁶ *Ayşe Eşlik*, B. No: 2014/15969, 21/6/2017, § 42.

⁶⁷ "... gerekçeli karar tebliğ edilmeden dosyanın İstanbul Anadolu 6. Ağır Ceza Mahkemesine gönderildiği ve başvuruçunun Mahkemenin gerekçesini bilmediği için itiraz nedenlerini sunamadığı anlaşılmış; başvuruçuya savunma için gerekli kolaylıklar ve itiraz hakkını etkili bir şekilde kullanma imkânı sağlanmadan yargılamanın sonuçlandırılması nedeniyle savunma için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma ve mahkemeye erişim haklarına uyumlu bir yargılamanın yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır." (*Ayşe Eşlik*, § 43). Benzer yöndeki kararlar için bkz. *Batuhan Şengül*, B. No: 2017/29295, 21/7/2020, § 34; *İbrahim Kaya*, B. No: 2017/29474, 28/1/2020, § 33. Gerekçenin tebliğine dair ilkenin belirlendiği karar için *Ufuk Rifat Çobanoğlu*, B. No: 2014/6971, 1/2/2017, § 37.

sunamamıştır. Anayasa Mahkemesi, başvurucuya itiraz hakkını etkili bir şekilde kullanma imkânı sağlanmadan yargılamanın sonuçlandırılması nedeniyle savunma için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma ve mahkemeye erişim haklarının ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır⁶⁸.

Kararın geç yazılması ise makul sürede yargılanma hakkı açısından değerlendirilmektedir. Adil yargılanma hakkı kapsamındaki bu hakkın ihlal edilip edilmediği değerlendirilirken yargı organlarına atfedilebilecek gecikmeler de nazara alınmaktadır. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruya konu olan bir davada, ilk derece mahkemesinin kararı tefhiminden gerekçeli kararı yazmasına kadar 1 yıl 3 ay 29 günlük bir süre geçmiştir. Karmaşık niteliği bulunmayan bu davada gerekçeli kararın geç yazılmasının yargılamanın uzamasına neden olduğu belirtilerek başvurucunun *makul sürede yargılanma hakkının* ihlal edildiğine karar verilmiştir⁶⁹.

2. Gerekçenin Yeterli Olması

Anayasa'nın 36. ve Sözleşme'nin 6. maddesinde mahkemelerin gerekçeli kararlarının nasıl olması gerektiğine dair belirli kurallar öngörülmemiştir.⁷⁰ Anayasa ve Sözleşme'ye göre mahkemeler, gerekçeli kararların içerik ve şeklini belirleme noktasında geniş bir takdir hakkına sahiptir. Esasen bu, işin doğasından kaynaklanmaktadır. Çünkü

⁶⁸ Benzer yöndeki bir karar için bkz. *Metin Duran*, B. No: 2018/33546, 28/1/2021, § 29. Söz konusu karara göre yargılamanın esaslı belgelerinden olan ve cezalandırmanın olgusal ve hukuksal temelini oluşturan gerekçeli kararın başvurucuya tebliğ edilmemesi, başvurucunun savunma için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkının ihlal edilmesi sonucunu doğurmuştur.

⁶⁹ *Hatice Akgül*, B. No: 2018/35900, 25/2/2021. AİHM de kararların gerekçelerinin yazılmasında gecikme yaşanmasının adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine yönelik şikâyetleri makul süre yargılanma hakkı açısından ele almaktadır. Bkz. *Mierla ve Diğerleri/Romanya* (k.k.), B. No: 25801/17 ve iki diğer başvuru, 17/5/2022, §§ 76-83.

⁷⁰ CMK'nın 230. maddesi ise hükmün gerekçesinde bulunması gereken hususların neler olduğunu ayrıntılı şekilde düzenlemiştir. Buna göre mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde; sanık hakkındaki iddia, sanığın yaptığı savunmalar, deliller ve bu delillere dair değerlendirmeler, ulaşılan kanaat, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi, cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde esas alınan dayanaklar ile diğer hususlar yer almalıdır. Bu konuda ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Abdullah Baytaz**, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Sanığın Hukuki Dinlenilme Hakkı* (İstanbul: XII Levha Yayınları, 2021), 366 vd.

mahkemelerce gösterilecek gerekçenin kapsamı davanın niteliğine, somut olayın özel şartlarına ve kararın mahiyetine bağlıdır⁷¹. Bir kararın omurgasını oluşturan ve varılan sonucu destekleyen argümanlardan ne kadarının kararda yer alacağını belirleyen bir formül bulmak güçtür. Bu bakımdan gerekçeli kararlardaki ayrıntının derecesi her somut olay açısından -olayın sadeliği veya karmaşıklığına göre- değişebilir. Ancak bir kararda hiç gerekçe yazılmamış olmasının veya gerekçede somut olayın açıkça belirli olan koşullarının gözetilmemesinin ihlale sebebiyet vereceği kuşkusuzdur.

Anayasa Mahkemesinin bu konudaki kararlarında “*ilgili ve yeterli gerekçe*” kavramına atıfta bulunulduğu görülmektedir⁷². Esasen *ilgili ve yeterli gerekçe* kavramı, maddi hakların usul boyutuyla ilgili yapılan incelemelerde kullanılmaktadır. Buna göre derece mahkemeleri maddi hak ve özgürlüklere müdahalenin haklılığını *ilgili ve yeterli bir gerekçeyle* ortaya koymak durumundadır. Maddi hak ve özgürlüklerle ilgili bu tür incelemelerde derece mahkemelerinin tespit ve değerlendirmelerine Anayasa Mahkemesince doğrudan müdahalenin derecesi gerekçeli karar hakkında yapılan incelemeye nazaran daha yüksektir. Örneğin

71

Harris/O'Boyle/Bates/Buckley/Harvey/Kambe/Lafferty/Cumper/Gr een, 407. Yazarlar görüşlerini Sözleşme bağlamında dile getirmişlerdir. Hukuk metodolojisi alanında bu konuda bir ayırım yapılmaktadır. Buna göre hakimler, yorumu gerekli kılmayan *açık davalarda* yalnızca olguları ve uygulanacak hukuk kuralını zikretmeleri yeterlidir. Ancak, yorumun gerekli olduğu *zor (çetin) davalarda* ise ilave gerekçelerin sunulması ve hakimlerin neden ilgili hukuk kuralının spesifik bir yorumunu seçtiklerini açıklamaları gerekmektedir (**Feteris**, 12-13).

72 “[M]ahkemenin, davanın sonucuna etkili olduğunu kabul ettiği bir husus hakkında ‘ilgili ve yeterli bir yanıt’ vermemesi veya yanıt verilmesini gerektiren usul veya esasa dair iddiaların cevapsız bırakılmış olması bir hak ihlaline neden olabilecektir.” (Sencer Başat ve diğerleri, § 39).

“Başvurucu tarafından derece mahkemeleri önünde savunulan argümanların davanın sonucuna etkili olmadığı da söylenemez. Söz konusu argümanlar derece mahkemelerince ya cevapsız bırakılmış ya da bunlara **ilgili ve yeterli** bir yanıt verilmemiştir.” (Yılmaz Çelik [GK], § 60). Vurgu Yazar’a aittir.

“...Yargıtay ve Mahkemenin taraflarca ileri dahi sürülmeyen ‘başvurucunun göçmen konutlarından daire satın aldığı ve peşinatın borcundan mahsup edildiği’ olgusundan hareketle yaptığı değerlendirmenin, başvurucunun itirazlarını karşılamada makul, **ilgili ve yeterli** bir yanıt niteliğinde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.” (Mümin Karşinik, B. No: 2014/15386, 19/7/2017, § 43). Vurgu Yazar’a aittir.

örgütlenme özgürlüğü kapsamında yapılacak bir incelemede, müdahalenin niçin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve ölçülü olduğu konusunda *ilgili ve yeterli* bir gerekçe sunulup sunulmadığına bakılır. Ancak gerekçeli karar hakkı kapsamında yapılan denetimde bu derinlikte bir inceleme yapılmamaktadır.

Gerekçenin ilgili olması konusunu aşağıda inceleyeceğimizden bu kısımda *yeterli gerekçeden* ne anlaşılması gerektiğine değineceğiz.

Mevzuatta yer alan ibarelerin tekrarından ibaret olan, soyut ve genel nitelikteki veya davanın maddi ve hukuki sorunlarının nasıl çözüldüğünü göstermeyen gerekçenin *yetersiz gerekçe* olduğu söylenebilir. Keza şablon cümlelerle örülmüş, kararın dayanakları ve esas unsurlarıyla ilgili bir değerlendirme yapılmadan oluşturulan bir gerekçe de yeterli değildir.

Yeterli bir gerekçe için soyut bir değerlendirme ile yetinilmeyip kararın temelini oluşturan hukuki ve fiilî olguların belli edilmesi (somutlaştırılması), olayın açıkça belirli olan koşullarının gözetilmesi ve dava konusu olgular tartışılarak varılan sonuçla bir bağ kurulması gerekir. Dolayısıyla yeterli bir gerekçede, sanık hakkında neden o şekilde karar verildiğini gösteren fiilî ve hukuki olguların açıklanması beklenir⁷³. Bu doğrultuda bir ceza davasında suçun sübutuna dayanak teşkil eden delillerin açıkça ve eylemlerle ilişkilendirilerek açıklanmaması gerekçeli karar hakkı açısından sorun oluşturabilir⁷⁴. Örneğin örgüt üyesi olma

⁷³ “[B]azı suçlamalar bakımından ise hangi temelde mahkûm edildiklerinin, derece mahkemelerince yeterince gerekçelendirilmediği anlaşılmaktadır. /Açıklanan nedenlerle, başvurucuların Anayasa’nın 36. maddesinde güvence altına alınan gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.” (Billur Güzide Balyemez ve Recai Alper Tunga, B. No: 2014/5909, 25/3/2015, §§ 64-65).

⁷⁴ “İlk Derece Mahkemesinin gerekçeli kararında başvurucuyla ilgili olarak PKK terör örgütü ile fiilî irtibat hâlinde olduğu, kod adı kullandığı, örgütten talimat ve emir aldığı, eylem yoğunluğu ve çeşitliliği birlikte değerlendirildiğinde konumunun sempatanlık seviyesini aşmış örgüt üyeliği boyutuna ulaştığı tespitlerine yer verilmiştir. Bu tespitlerde bulunmuş olmakla birlikte dosyaya sunulan delillerle bu tespitler arasında ne şekilde bağ kurulduğu ilk derece mahkemesi kararından anlaşılabilir. Diğer bir deyişle eylemlerin ... terör örgütü ile fiilî irtibat hâlinde olması, kod ad kullanması, örgütten talimat ve emir alması) sübutuna dayanak teşkil eden delillerin açıkça ve eylemlerle ilişkilendirilerek açıklanmadığı görülmektedir.” (İlyas Başak, B. No: 2013/5662, 21/4/2016, § 39).

suçundan verilmiş bir mahkûmiyet kararının gerekçesinde, sanığın eylem yoğunluğundan ve çeşitliliğinden bahsedilmiş olması yeterli değildir. Dosyadaki delillerden yola çıkılarak sanığın terör örgütü üyeliği kapsamında hangi somut fiilleri işlediği, terör örgütü üyeliği suçu açısından çeşitli ve yoğun olduğu iddia edilen ve dışa yansıyan eylemlerinin ne şekilde sübute edildiği gerekçeli karardan anlaşılmalıdır⁷⁵.

Anayasa Mahkemesine göre gerekçeli karar hakkı, mahkemelerin her türlü ayrıntıyı gerekçede tartışmasını gerektirmez. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'da öngörülen gerekçe sunma yükümlülüğünün, yargılamada ileri sürülen her türlü iddia ve savunmanın ayrıntılı şekilde yanıtlanmasını zorunlu kılmadığı sonucuna varmıştır. Buna göre mahkemeler, kendilerine sunulan tüm iddialara yanıt vermek zorunda değildir⁷⁶. Ancak gerekçeli kararda davanın *esas (temel) sorunları* incelenmeli⁷⁷ ve davanın esas bakımından önemli olan hususları ortaya konulmalıdır⁷⁸. Bu sorunlar/hususlar, sadece maddi olaya ilişkin olmayabilir. Bunlar somut uyuşmazlığa uygulanacak mevzuatın kanunlara ve Anayasa'ya aykırılığı iddiasına ilişkin de olabilir⁷⁹.

"Bu kapsamda mahkemenin başvuruçunun PKK terör örgütünün hiyerarşik yapılımasına kendi isteğiyle ve bilerek dâhil olduğunu gösteren, süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk içeren ve delil olarak kabul edilen eylem ve davranışlarını makul, ilgili ve yeterli bir şekilde ortaya koyduğunu kabul etmek mümkün olmamıştır. Yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvuruçunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır." (Veysi Güneş, B. No: 2015/4993, 13/2/2020, § 34). Benzer yönde bkz. (Yunus Usluer, B. No: 2018/38137, 10/5/2022, §§ 40-44; Raziye Akçay, B. No: 2019/1665, 28/6/2022, §§ 40-47).

⁷⁵ İlyas Başak, § 39.

⁷⁶ Yasemin Ekşi, B. No: 2013/5486, 4/12/2013, § 56.

⁷⁷ "...ilk derece mahkemesi tarafından davanın esas sorunlarının incelenip incelenmediği belirli değildir. Derece mahkemesi mahkûmiyet gerekçesinde neleri dikkate aldığı ya da almadığını gösteren ilgili bir gerekçe göstermemiş ve kurulan hükmün dayanaklarını açıklamamıştır." (Feyzullah Gültekin, § 29). "Bu bağlamda davanın esasının çözülebilmesi için -başvuruçunun ileri sürdüğü iddialar kapsamında- hukuki durumunun açıkça tespit edilmesi gerekmektedir... başvuruçunun ileri sürdüğü ve davanın esasını ilgilendiren hususları açık bir şekilde tespit etmeden ve kararında tartışmadan soyut ve genel ifadelerle davayı reddetmiştir... / ... gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir." (A.A. [GK], B. No: 2017/34502, 21/10/2021, §§ 103, 105). Aynı yönde bkz. Mümtaz Bekci, § 26.

⁷⁸ Ayetullah Ay/Türkiye, §§ 192, 195.

⁷⁹ Ümmügülsüm Salgar [GK], B. No: 2016/12847, 21/10/2021, § 88.

Ceza davalarında aynı kararda birden fazla sanık hakkında hüküm kurulması durumunda sanıklar hakkında hiçbir bireyselleştirilme yapılmadan toptan bir gerekçelendirme yoluna gidilmesi gerekçeli karar hakkını ihlal edebilir⁸⁰. Cezanın bireyselleştirilmesi açısından da benzer bir durum söz konusudur. Bu çerçevede bireyselleştirme kurumlarının koşulları oluşmasına ve sanık tarafından talep edilmesine rağmen bunların uygulanmaması söz konusu hakkın ihlaline neden olabilir⁸¹. Dolayısıyla -keyfilğin önlenmesi için- bireyselleştirme kurumlarının uygulanmasına veya uygulanmamasına karar verilirken sanığın kişiliği ile ilgili bilgi ve belgelerin değerlendirildiğine dair mahkemece yeterli gerekçe gösterilmelidir. Örneğin hangi kişilik özelliklerinin ve duruşmadaki hangi tutum ve davranışlarının sanığın yeniden suç işle(me)yeceği kanaatine esas alındığının gerekçeli kararda belirtilmesi gerekir⁸².

⁸⁰ "... sanıklar hakkında bireyselleştirilmeden toptan gerekçelendirme yapıldığı, dosya kapsamındaki CD inceleme tutanağında 2006 yılında düzenlenen gösteriye başvurusunun katıldığına dair herhangi tespit ve tutanak ekindeki fotoğraflar arasında başvurusunun fotoğrafının bulunmadığı, yine başvurucuyla diğer sanık N.G.ye ait telefonların numaralarında çelişkiler bulunduğu dikkate alındığında Mahkemenin gerekçesinin özensiz olduğu ve işlenen suçun mahiyeti gözetildiğinde yetersiz kaldığı anlaşılmıştır." (İzzet Pirbudak, B. No: 2015/392, 27/6/2018, § 37).

⁸¹ "İlk derece mahkemesinin gerekçeli kararında talep edilmesine rağmen HAGB kurumunun önceden adli sicil kaydı da bulunmayan başvuru yönünden uygulanmamasına dair bir nedene yer verilmediği anlaşılmıştır. Kesin olarak verilmesi nedeniyle temyiz incelemesine de tabi olmayan başvuru hakkında hükmedilen adli para cezasına ilişkin kararda HAGB kurumunun uygulanmasına dair talep hakkında ayrı ve açık bir değerlendirmeye yer verilmemesi nedeniyle somut başvuruda gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır." (Emre Ongurlar, B. No: 2016/9607, 10/1/2019, § 28). Benzer yönde bkz. Fazilet Beyhan ve diğerleri, B. No: 2019/35534, 3/3/2022, § 11).

⁸² Sanığın kişilik özelliklerinin tespiti de ceza muhakemesinde çözümlenmesi gerekli uyumsuzlıklardan maddi soruna dâhil olup bu konuda his veya sezgilere dayanılmaz. **Şeker**, sanığın kişilik özelliklerine ilişkin kanundaki belirtilen nedenlere soyut şekilde gönderme yapılarak erteleme istemlerinin reddine karar verilmesinde yetki aşımı suretiyle gerekçelendirme yapıldığını belirtmektedir (**Hilmi Şeker**, "Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri", Ankara Barosu Dergisi, S. 2 (Bahar 2007), 194.

Öte yandan kendi içinde veya kanun yolu denetimi yapan mahkeme kararı arasında tutarlılık bulunmayan (çelişki bulunan) hükümlerin⁸³ gerekçeli karar hakkı açısından sorunlar barındırdığı açıktır⁸⁴. Esasen belli seviyeyi geçmeyen çelişkiler anayasal bir güvence olan gerekçeli karar hakkının kapsamı dışındadır. Ancak -maddi ve hukuksal açıdan doğru hususlardan hareket edilse bile- kararın sonucunu etkileyebilecek nitelikte çelişkiye düşülerek açıkça hatalı sonuçlara varılması gerekçeli karar hakkını ihlal edebilir.⁸⁵

AİHM, taraflarca ileri sürülen iddiaların incelenmesi ve delillerin kabul edilmesinde ulusal mahkemelerin belirli bir takdir payı olduğunu ancak Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının mahkemelere kararlarını yeterli gerekçeler göstererek haklılaştırma yükümlülüğü

"CMK'nın 231. maddesi yönünden; eylemin icra tarzındaki hangi özelliğin sanığın yeniden suç işlemeyeceğine dayanak alındığı, ... denetime olanak sağlayacak biçimde somut olarak açıklanıp gösterilmeden, yetersiz gerekçe ile sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve erteleme hükümlerinin uygulanmasına yer olmadığına karar verilmesi, ..." (Yargıtay 18. Ceza Dairesinin 18/1/2016 tarihli ve E.2015/33534, K.2016/688 sayılı kararı).

"[M]ahkûmiyet kararına konu izin aşımı suçunun sekiz gün süreli ve kendiliğinden dönmekle son bulması, bu suçtan yargılaması sırasında parasızlık nedeniyle birliğine katılmadığını beyan etmiş olması hususlarıyla, vaka kanaat raporundaki olumlu görüş ve sanığın duruşmalarda iyi hâl içinde olduğunun saptanması hususları birlikte değerlendirildiğinde; CMK'nın 231'inci maddesinin uygulanmaması doğrultusundaki gerekçenin yeterli olmadığı kabul edilmiş ve hükmün bu sebeple bozulmasına karar verilmiştir." Askeri Yargıtay 4. Dairesinin 21/10/2008 tarihli ve E.2008/1961, K.2008/1952 sayılı kararı, Askeri Yargıtay Dergisi, (2009), 459-460).

⁸³ *"Magdur[un] ... alkollü olarak sanık [S.nin] işyerine gelerek olay çıkarması nedeniyle tarafların arasında husumet oluştuğunun kabul edilmesine rağmen, tahrike konu olayın gerçeği yansıtmadığı ve mağdurların olay yerinde olmadığı gerekçesiyle çelişkili, dosya içeriğine uymayan ve yerinde olmayan gerekçeyle haksız tahrik hükümlerinin uygulanmaması, bozmayı gerektirmiş[tir.]"* (Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 2/5/2019 tarihli ve E.2015/2146, K.2019/7990 sayılı kararı).

⁸⁴ **Mustafa Alp**, "Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe", Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsnel'e Armağan (İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001), 439.

⁸⁵ **Işıktaç/Metin**, 173.

içerdiğini kabul etmektedir⁸⁶. AİHM'ye göre gerekçelendirmenin kapsamı kararın niteliğine göre değişebilir ve bu yükümlülüğün yerine getirilip getirilmediği ancak davanın koşulları göz önüne alınarak belirlenebilir⁸⁷. Ayrıca taraf devletlerdeki hukuk sistemleri, teamül kuralları, hukuki görüş ve karar yazım usulleri de dikkate alınmalıdır⁸⁸. Ancak ulusal mahkemeler gerekçelerinde tarafların temel iddialarını ve itirazlarını incelediklerini göstermelidir⁸⁹.

Bir mahkemenin somut olayı değerlendirirken sadece kanundaki kapsamı ve içeriği belirsiz bir kavramı esas alması ve bu konuda detaylı gerekçeler göstermemesi AİHM tarafından gerekçeli karar hakkının ihlali sayılmıştır. Buna göre uyumsuzluğun mahiyeti somut olayda uygulanacak kanun maddesine atıf yapılarak karara bağlanmasına imkân verecek nitelikte olmadığına -özellikle atıf yapılan maddenin içeriği yeterince belirgin değilse- gerekçeli karar hakkının ihlali söz konusu olabilir⁹⁰. AİHM, tarafların ileri sürdüğü iddia ve itirazların Sözleşme ve ek protokoller tarafından güvence altına alınan "*hak ve özgürlükler*" ile ilişkili olduğu durumlarda, ulusal mahkemelerin bunları özel bir titizlikle ve dikkatle incelemesi gerektiğini vurgulamaktadır⁹¹.

AİHM ve Anayasa Mahkemesi kararlarına göre bir gerekçenin yeterli olması için gerekçede davanın esas (temel) sorunlarının çözülmüş olmasının yanında karar sonucunu değiştirebilecek nitelikteki esaslı görüşlere/iddialara da cevap verilmesi gerekir⁹². Gerçekten de karar sonucunu değiştirebilecek nitelikteki görüşlere/iddialara cevap verilmediği durumlarda yeterli bir gerekçenin varlığından söz edilemez⁹³. Dolayısıyla bir görüşün veya iddianın yargılamanın neticesi

⁸⁶ *Suominen/Finlandiya*, § 36; *H./Belçika* [GK], B. No: 8950/80, 30/11/1987, § 53.

⁸⁷ *Ruiz Torija/İspanya*, B. No: 18390/91, 09/12/1994, § 29.

⁸⁸ *Xero Flor w Polsce sp. z o.o./Polonya*, B. No: 4907/18, 7/5/2021, § 165.

⁸⁹ *Buzescu/Romanya*, B. No: 61302/00, 24/05/2005, § 67; *Donadze/Gürcistan*, B. No: 74644/01, 07/03/2006, § 35.

⁹⁰ *Georgiadis/Yunansitan*, B. No: 21522/93, 29/5/1997, § 40-43; *H.A.L./Finlandiya*, B. No: 38267/97, 27/1/2004, § 50-51.

⁹¹ *Wagner ve J.M.W.L./Lüksemburg*, B. No: 76240/01, 28/06/2007, § 96.

⁹² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **İnceoğlu**, Adil Yargılanma, 322-330.

⁹³ "[B]aşvurucunun itirazına temel teşkil eden, sonuca etkili olabilecek iddiası hakkında değerlendirme yapmayarak bunu yanıtız bırakması kararda **yeterli gerekçe** bulunduğu kabul edilmemesi sonucunu doğuracaktır." (Mehmet Selim Demir, B. No:2019/13365, 24/3/2021, § 37). Vurgu Yazar'a aittir.

açısından belirleyici olduğu durumlarda, gerekçede bu görüşün/iddianın karşılanmaması gerekçeli karar hakkını ihlal edebilir⁹⁴. Bu sebeple mahkemelerin tüm iddia ve itirazları gerekçelendirmek zorunda olmasa da sonuca etkili olabilecek hususlarda yeterli bir gerekçeye yer vermesi gerekir. Ancak kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikteki bir iddianın *gerekçede karşılanmaması* ile tarafların mahkemeden bir karar verilmesini istediği bir hususun *karara bağlanmamasının* birbirine karıştırılmaması gerekir. İkinci durum, mahkeme önüne getirilen uyuşmazlığın karara bağlanmasını istemeyi teminat altına alan *karar hakkıyla* ilgilidir⁹⁵.

Gerekçeli kararın nicelik olarak çok sayfadan oluşması, onun tarafların ileri sürdüğü sonuca etkili argümanları karşıladığını göstermez. Uygulamada sıkça yapıldığı üzere soruşturma/kovuşturma evresindeki işlemler özetlenerek (veya aynen aktarılarak) bir metin oluşturulması hâlinde gerekçe yazılmış sayılmaz⁹⁶. Dahası, esaslı bir iddianın karşıoy gerekçesinde belirtilmesi de gerekçede o iddianın karşılandığı anlamına gelmez. Diğer bir ifadeyle karşıoy gerekçesinde kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikteki iddiaların tartışılması,

⁹⁴ Ruiz Torija/İspanya, B. No: 18390/91, 9/12/1994, § 30.

⁹⁵ Bu konuda bkz. Filiz Fırat, B. No: 2014/10305, 5/12/2017.

Anayasa Mahkemesinin kararına konu olan bir olayda, başvuru, hakkında düzenlenen 2011, 2012 ve 2013 yıllarına ait özel usûlsüzlük cezalarının iptali istemiyle her bir ceza için ayrı ayrı dava açmıştır. Bu davalar sonradan birleştirilmiştir. Mahkeme, anılan özel usûlsüzlük cezalarının tümü yönünden davanın reddine karar vermiştir. Başvuru tarafından itiraz yoluna başvurulması üzerine Ankara Bölge İdare Mahkemesi 2. Kurulunun itiraz isteminin kabulüne, ilk derece mahkemesi kararının bozulmasına ve esastan incelenen davanın kabulüne karar verilmiştir. Ancak Kurul, sadece 2011 yılına ait özel usulsüzlük cezasına yönelik hüküm kurmuş ve davanın esasına ilişkin taleplerden olan 2012 ve 2013 yıllarına ait özel usulsüzlük cezalarına dair olumlu veya olumsuz karar verilmemiştir. Anayasa Mahkemesi birleştirilen dosyalarda yer alan uyuşmazlıklar yönünden değerlendirme yapılmak suretiyle olumlu ya da olumsuz herhangi bir karar verilmemesi nedeniyle başvuru hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır (*Ercan Soyalp*, B. No: 2016/651, 24/6/2020, §§ 29-33).

⁹⁶ Uygulamada gerekçe olarak sunulan soyut ve genel ifadelerle ilgili örnekler için bkz. **Sezin Aktepe Artık**, Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı (Ankara: Seçkin Yayınları, 2014), 415-416; **Hüseyin Turan**, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), 377.

çoğunlukta kalanların bu iddiaları gerekçede tartışmalarını haklı kılmaz. Kaldı ki karşıoya konu olan bu tür durumlarda kararın gerekçeli olması daha da önem kazanmaktadır.

Kararın sonucuna etkili hususlarda yeterli gerekçe sunulmaması aşağıdaki durumlarda gündeme gelmektedir:

a) *Esaslı İddiaların İleri Sürülmesi*

Yargılama sırasında ileri sürülen ve kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikteki temellendirilmiş esaslı iddiaların, gerekçede ayrıca ve açıkça karşılanması gerekir.⁹⁷ Diğer bir ifadeyle bu tür esaslı iddialarla ilgili olarak gerekçede ayrı ve açık bir değerlendirme/tartışma yapılmaması, gerekçeli karar hakkının ihlaline neden olabilir⁹⁸. Tersinden ifade etmek gerekirse, sonuca etkili olmayan bir iddiaya mahkemenin ayrı ve açık olarak cevap vermemesi de gerekçeli karar hakkını ihlal etmez⁹⁹.

Ceza davalarında sanığın *beraat etmesi* veya *daha az ceza alması* sonucunu ortaya çıkarabilecek iddialar esaslı niteliktedir. Çünkü

⁹⁷

Harris/O'Boyle/Bates/Buckley/Harvey/Kambe/Lafferty/Cumper/Gr een, 271; *Sencer Başat ve diğerleri* [GK], § 35.

⁹⁸ *Ruiz Torija/İspanya*, B. No:18390/91, 9/12/1994, § 29-30; *Hiro Balani/İspanya*, B. No: 18064/91, 9/12/1994, § 28.

"Yargıtay uygulamasına göre fail, cinsel ilişkide bulunduğu mağdurenin on beş yaşını doldurmadığı halde on beş yaşını doldurduğu düşüncesiyle mağdure ile rızasıyla cinsel ilişkide bulunur ve şikâyetçi olmayan mağdurenin yaşı konusundaki hatası esaslı, diğer bir ifadeyle kabul edilebilir bir hata olursa, bu takdirde failin hukuki durumu belirlenirken 5237 sayılı Kanun'un 30. maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca suçun maddi unsurlarından olan mağdurun yaşına ilişkin bu hatası gözönünde bulundurulmaktadır... başvurunun ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren, uyumsuzluğun çözümü için esaslı bir iddia olan mağdureyi suç tarihi itibarıyla görünüm olarak on beş yaşından büyük zannettiği ve bu beyanının adli raporla doğrulandığı iddiası tartışılmamış ve karşılanmamıştır. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvurunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır." (Sinan Cihan Aksoy, B. No: 2014/13062, 29/3/2016, § 31). Benzer yöndeki başka bir karar için bkz. *Mürsel Bayrak*, B. No: 2014/6419, 25/3/2015.

⁹⁹ Sonradan düzeltilen imza ve damga eksikliğinin gerekçede karşılanmaması bu türden bir şikâyet olarak değerlendirilmiştir (*Mugoša/Karadağ*, B. No: 76522/12, 21/06/2016, §§ 58-64).

yargılamayı yapan mahkeme, başvurucunun temellendirilmiş esaslı iddiasını yerinde bulması durumunda kararında değişiklik yapmak zorunda kalacaktır¹⁰⁰. Bu kapsamda ceza yargılaması sırasında açıkça ileri sürülen temel bir savunma, sanığı tamamen veya kısmen cezai sorumluluktan kurtarabilecek nitelikte ise davayla doğrudan ilgilidir ve mahkeme tarafından bu savunmanın gerekçede değerlendirilmesi gerekir. Keza suçun hukuka aykırılık unsuru ile maddi ve manevi unsurlarına¹⁰¹, suça etki eden nedenler ile özel görünüş biçimlerine ilişkin iddiaların mahkemece dikkate alınması ve uygun bir şekilde değerlendirilmesi gerekebilir¹⁰². Sonuç olarak sanıkların kendilerini *suçtan kurtaracak veya alacağı cezayı hafifletebilecek* nitelikteki temellendirilmiş esaslı iddialarının gerekçeli kararda tartışılmaması gerekçeli karar hakkının ihlal edebilir¹⁰³.

¹⁰⁰ Şirin, 68.

¹⁰¹ "...başvurucuların ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama suçunun konusunu oluşturan ekonomik değerlerin hangi öncü suçların işlenmesi suretiyle veya dolayısıyla elde edildiğine dair iddiaları ayrı ve açıkça tartışılmamış ve karşılanmamıştır. Gerekçede birtakım soyut değerlendirmeler bulunmaktaysa da başvurucuların mal varlığı değerlerinin hangi suçlar nedeniyle elde edildiği yönünden bir tartışma yapılmamıştır. Kayıt dışı para ile suçtan kaynaklanan gelirin birbirine karıştırıldığı kuşkusuna sebep olacak şekilde bir değerlendirme yapılmıştır." (Erol Eşrefoğlu ve Hüseyin Kayapalı, B. No: 2015/964, 12/6/2018, § 66).
"...Gerekçelerde birtakım soyut değerlendirmeler bulunmaktaysa da başvurucunun açık ve ayrı yanıt verilmesini gerektiren, ihtarnamenin gönderildiği tarihte Şirket yönetiminde görevli olmadığına, bu nedenle kiralama konusu emtiayı teslim etmeye yetkisi de bulunmadığına, dolayısıyla güveni kötüye kullanma suçunun oluşması için gereken, finansal kiralama konusu emtia üzerinde kendisi veya başkası yararına olarak zilyetliğin devri amacı dışında tasarrufta bulunma fiilini gerçekleştiremeyeceğine dair iddiası karşılanmamıştır. Bu nedenle başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır." (Azmi Ofluoğlu, B. No: 2017/25396, 14/9/2022, § 59).

¹⁰² Yılmaz Çelik [GK], § 42.

¹⁰³ "[B]aşvurucunun her aşamada ileri sürdüğü kendini suçtan kurtaracak veya alacağı cezayı hafifletebilecek nitelikte olan tecavüze uğradığına dair iddialarına ilişkin sonradan elde ettiği delillerin başvuru tarafından temyiz aşamasında dosyaya sunulduğu tartışmasızdır. Başvurucunun iddiasının kararın sonucunu değiştirebilme ihtimali olan bir iddia olduğu, temyiz aşamasında sonradan dosyaya sunulan deliller hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunulmadığı görülmektedir. /... Buna göre başvuru

AİHM; davanın hak düşürücü sürede açılmadığına¹⁰⁴ ve dava konusu hakkın zamanaşımına uğradığına ilişkin itirazları, davanın sonucunu değiştirebilecek nitelikteki esaslı iddialar kapsamında görmüştür¹⁰⁵. *Vyerentsov/Ukrayna* başvurusuna konu olayda, başvurucaya izinsiz gösteri yaptığı gerekçesiyle üç günlük idari hapis cezası verilmiştir. AİHM; başvurucağın gösteri yapmak için izin alınması gerektiğine ilişkin kanuni bir dayanak bulunmadığı iddiasını, geçerli ve önemli bir iddia olarak değerlendirmiştir. AİHM'ye göre bu iddianın gerekçede ayrıca değerlendirilmesi gerekirdi. Hâlbuki mahkemeler bu konuyu görmezden gelmiş ve incelememişlerdir. AİHM bu olayda gerekçeli karar hakkı bakımından da ihlal olduğu sonucuna varmıştır¹⁰⁶. Başka bir kararında AİHM, sanığın delillerin özgünlüğü, gerçeğe uygunluğu ve niteliği konusunda ileri sürdüğü spesifik ve ayrıntılı iddialara karşılık yeterli gerekçe gösterilmemesinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir¹⁰⁷.

kendisine tecavüz edilerek buna ilişkin görüntülerin ifşa edileceği korkusuyla üzerine atılı suçu işlediğine dair iddiasını destekleyebilecek mahiyette deliller sunmasına rağmen, onama kararından anlaşıldığı üzere bu husus temyiz incelemesinde ayrı ve açık olarak tartışılmamış ve başvurucağın iddialarına cevap verilmemiştir. /... başvurucağın Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir." (H.B., B. No: 2018/20873, 27/1/2021, §§ 36-38)"

"... Buna göre ilgili yönetmeliklerle gemi kaptanının sorumluluğu aşamalarda sınırlandırılmış ve en sonunda ... Yönetmeliği ile bu sorumluluk geminin demir sahasında olması durumuna hasredilmiştir. Mevzuatta yapılan değişiklikler Mahkeme tarafından dikkate alınmamış, dikkatine sunulmasına rağmen kanun yolu denetimi yapan Ceza Dairesince de bu konuda bir değerlendirme yapılmamıştır. Böylelikle başvurucağın kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikteki iddialarına karar gerekçesinde ayrı ve açık bir yanıt verilmemesi nedeniyle gerekçeli karar hakkı ihlal edilmiştir." (Rashpal Singh Dhaliwal, B. No: 2020/23153, 11/5/2022, § 43).

¹⁰⁴ *Deryan/Türkiye*, B. No. 41721/04, 21/7/2015, § 36. Anayasa Mahkemesi de - AİHM gibi- idari para cezalarının ilgili mevzuat uyarınca düştüğü iddiasını ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren bir iddia olarak değerlendirmiş gerekçeli karar hakkından ihlal sonucuna varmıştır (*S.n. D.p. Ltd. Şti.*, B. No: 2015/10583, 19/4/2018, §§ 30-32).

¹⁰⁵ *Ruiz Torija/İspanya*, B. No:18390/91, 9/12/1994, § 30.

¹⁰⁶ *Vyerentsov/Ukrayna*, B. No: 20372/11, 11/4/2013, § 85.

¹⁰⁷ *Ayetullah Ay/Türkiye*, § 195.

Anayasa Mahkemesinin *Yavuz Çıtak başvurusunda*¹⁰⁸ verdiği kararına konu olan olayda, bir kavga sırasında yaralanan mağdur Ö.K. kendisini kimin yaraladığını söylememiştir. Başvurucu, suçu kabul etmediğini tüm aşamalarda mahkemeye bildirmiştir. Mahkeme tarafından başvurunun aleyhinde başka bir delile de yer verilmemiştir. İlk derece mahkemesi bütün sanıkların atılı suçtan cezalandırılmasına karar vermiştir. Yargıtay kararında diğer dört sanık bakımından “*atılı suçu kabul etmedikleri, Ö.K.nın kendisini kimin yaraladığını söylemediği nazara alındığında hangi sanığın ne şekilde eyleme iştirak ederek suçu işlediğinin delillerle ilişkilendirilmediği*” gerekçesiyle hükmü bozmuş, fakat başvuru hakkındaki mahkûmiyet hükmünü onamıştır. Anayasa Mahkemesi, mahkemece atılı suçun başvuru tarafından ne şekilde işlendiğine dair açıklamada bulunulmadığı ve bu konuda -gerekçeli kararın sonuç kısmı haricinde- hiçbir değerlendirme ve temellendirme yapılmadığı nedenleriyle gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesinin *Serhat Soysalan* başvurusuna konu olan olayda, başvurunun 0,76 promil alkollü olarak araç kullandığı iddiasıyla hakkında 844 TL idari para cezası kesilmiş ve başvurunun sürücü belgesine altı ay süreyle el konulmuştur. Başvurucu, trafik ekiplerince alkolmetre ile yapılan ölçümden sonra çok kısa bir süre içinde devlet hastanesinden kanında alkol bulunmadığını belirten bir rapor almıştır. Anayasa Mahkemesine göre başvurunun devlet hastanesinden alkollü olmadığına ilişkin bir rapor alarak temellendirdiği iddiası sonuca etkilidir. Bu nedenle ilk derece mahkemesinin başvurunun itirazına temel teşkil eden, sonuca etkili olabilecek iddiası hakkında değerlendirme yapmayarak bunu yanıtızsız bırakması gerekçeli karar hakkını ihlal etmiştir¹⁰⁹.

Başka bir kararda Anayasa Mahkemesi, çalışma izni bulunmayan yabancıyı çalıştırdığı gerekçesiyle hakkında idari para cezası kesilen başvurunun “*kendisinin işveren olmadığı ve yalnızca hastalığı sebebiyle annesinin bakım işlerini gördürüyor olduğu iddiası*”nın ilk derece

¹⁰⁸ *Yavuz Çıtak*, B. No: 2014/2421, 21/6/2017, §§ 26-28.

¹⁰⁹ *Serhat Soysalan*, B. No: 2017/16903, 27/2/2020, §§ 24-33.

mahkemesi kararında tartışılmamış ve karşılanmamış olmasını gerekçeli karar hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır¹¹⁰.

Diğer bir olayda, sahte ve yanıltıcı belge düzenleme suçundan mahkûm olan başvuruçular “komisyon karşılığı sahte fatura verdiği belirtilen şirkette herhangi bir adi ortaklıklarının bulunmadıkları ve işçi olarak çalıştıkları” savunmasında bulunmuştur. İlk derece mahkemesi, mahkûmiyet hükmünü “adi ortaklık ilişkisinin varlığı” kabulü üzerinden kurmakla birlikte neden bilirkişi ve vergi raporlarındaki tespitleri başvuruçuların “sadece işçi olarak çalıştıkları” savunmasına tercih ettiğine dair bir açıklama getirmemiştir. Anayasa Mahkemesi başvuruçuların ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren, uyuşmazlığın çözümü için esaslı olan iddialarının tartışılmadığını ve karşılanmadığını belirterek gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir¹¹¹.

Başka bir başvuruya konu olan olayda ise sanık, aşamalarda ısrarla kendisine isnat edilen hakaret suçunun şikâyete tâbi olduğunu ve altı ay içinde şikâyette bulunulması gerektiğini, suç tarihinin 2011 yılı olması nedeniyle 2013 yılındaki şikâyetin süresinde yapılmadığını ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi, başvuruçunun (sanığın) ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren ve hakkındaki davanın düşmesine neden olabilecek nitelikte olan “şikâyetin süresinde yapılmadığına” dair iddiasının gerekçede tartışılmadığını ve karşılanmadığı belirterek başvuruçunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir¹¹².

b) Fiilin İşlendiği Sırada Başka Bir Yerde Bulunduğunun İleri Sürülmesi

¹¹⁰ “Başvurucu tarafından, kendisinin işveren tanımına uymadığı itirazı ilk derece mahkemesi nezdinde de ileri sürülmüş olmasına rağmen, idari yaptırımın iptali isteminin reddine dair kararda bu hususa ilişkin bir gerekçeye yer verilmediği görülmektedir (bkz. §§ 12-13). İdari para cezasının kesildiği tarihte mevzuatın dağınık ve karmaşık olduğu, Yargıtayın da başvuruçunun iddialarına benzer şikâyetlerin o dönemdeki mevzuat itibarıyla karşılanması gerektiğine yönelik içtihatla (bkz. § 21) bulunduğu anlaşılmaktadır.” (Serap Öz, B. No: 2013/1394, 24/6/2015, § 50).

¹¹¹ “Kararda ‘iddia, savunma, vergi suçu inceleme raporu, bilirkişi raporu, ekli belgeler ile tüm dosya kapsamına’ yapılan soyut bir atfın, başvuruçuların hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmelerine imkân tanyacağı kabul edilemez.” (Yıldırım Özbey ve diğerleri, B. No: 2014/18932, 8/9/2015, § 74).

¹¹² Canan Tosun, B. No: 2014/8891, 10/5/2017, §§ 28-30.

Ceza muhakemesinde *alibi*, sanığın suçun işlendiği sırada olay yerinde bulunmaması anlamına gelmektedir. Sanığın temellendirilmiş *alibi* savunmasının kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikte olduğu açıktır. Suçun işlendiği iddia edilen tarihte askerlik görevinin ifa edildiği¹¹³ veya yurt dışında bulunduğu iddiası bu türdendir. Sanığın suçun işlendiğinin kabul edildiği tarihte olay yerinde bulunmasının mümkün olmadığına dair temellendirilmiş iddiasının gerekçede *ayrı ve açık* şekilde cevaplanmaması gerekçeli karar hakkını ihlal edebilir.

Bu yöndeki şikâyetler klasik bir ceza yargılaması olamayan ancak ceza muhakemesi hukukuna ilişkin ilke ve kurallarının yoğun olarak uygulandığı infaz hâkimliği yargılamalarında da dile getirilmektedir. İnfaz hâkimliğine şikâyet edilen bir olayda, hükümlü (başvurucu) hakkında açılan disiplin soruşturmasında başvurusunun belli bir tarihte ve saatte bulunduğu infaz kurumundaki odanın kapsına vurduğu ileri sürülmüş ve ceza infaz koruma memurları tarafından tutulan tutanak esas alınarak başvurucuya disiplin cezası verilmiştir. Başvurucu infaz hâkimliği sürecinden sonra bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi disiplin cezasına dayanak tutanak içeriğini ve diğer kayıtları dikkate alarak, başvurusunun olay yerinde bulunmadığı iddiasına infaz hâkimliğince *ayrı ve açık* bir yanıt verilmemesinin gerekçeli karar hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır¹¹⁴.

c) Mahkemelerin Aynı Fiilî veya Hukuki Olguyla İlgili Olarak Farklı Sonuçlara Ulaşması

¹¹³ “Mahkemece bu tespitlerde bulunulurken atılı suçların genel olarak 2006 ve 2007 yılları içinde işlendiği kabul edilmiştir. Öte yandan, başvuru formunun ekinde yer alan terhis belgesine göre başvuru 25/5/2007 tarihinde askere sevk edilmiş olup 30/8/2008 tarihinde terhis olmuştur. Başvurucunun askerlik görevini ifa ettiği sürenin bir kısmının atılı suçların işlendiğinin kabul edildiği 2007 yılına tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Başvurucu savunmasında nitelikli yağma suçunun işlendiği iddia edilen tarihlerde askerlik görevini ifa etmekte olduğunu, dolayısıyla müsnet suçu işlemesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir (bkz. § 13). Başvurucunun ayrı ve açık yanıt verilmesi gereken bu iddiası hakkında mahkemece herhangi bir değerlendirme yapılmadığı görülmektedir.” (Volkan Doğdu, B. No: 2016/4186, 12/9/2019, § 28). Bu konudaki başka bir karar için bkz. Yusuf Akkuş, B. No: 2016/2600, 19/11/2019, § 31.

¹¹⁴ Hasan Polat, B. No: 2014/8927, 20/12/2017, §§ 17-38.

Mahkemelerin aynı fiilî ve hukuki olguyla ilgili olarak farklı sonuçlara ulaştığı durumlarda bunun gerekçesini belirtmeleri gerekir. Aksi yaklaşım, bir hukuk devletinde arzu edilebilecek bir durum değildir.

Anayasa Mahkemesinin kararına konu olan bir olayda, mahkûmiyet kararından önce Sayıştay, işletme müdürü olan başvurucunun dava konusu usulsüz işlemlerde sorumluluğunun bulunmadığına ilişkin karar vermiş ancak ceza mahkemesi, başvurucunun görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme gösterdiği gerekçesiyle mahkûmiyet hükmü kurmuştur. Sayıştay, başvurucunun mali sorumluluğunun olmadığı, işletme müdürlerinin saymanlık müdürleri üzerinde denetim ve kontrol yetkisi bulunmadığı sonucuna ulaşmış ancak ceza mahkemesi aksi yönde bir karar vermiştir. Sayıştay kararı bilgisine sunulmasına rağmen ceza mahkemesi neden aksi sonuca ulaştığını gerekçelendirmemiş, başvurucunun işletme müdürlerinin saymanlık müdürleri üzerindeki denetim yetkisinin kapsamı ve içeriği yönünden bir değerlendirme yapmamıştır. Başvurucu, bireysel başvuruda bulunmuştur. Somut olayda Anayasa Mahkemesi gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Kararın ilgili kısmı aşağıdaki şekildedir:

“Anayasa’da güvenceye bağlanan tüm temel hak ve özgürlüklerin yorumunda gözetilmesi gereken temel bir ilke olarak düzenlenen hukuk devleti ilkesi, yargı organlarının aynı maddi veya hukuki olgularla ilgili olarak çelişkili kararlar vermekten mümkün olduğunca kaçınmasını gerekli kılar. Aynı maddi veya hukuki vakıalarla ilgili olarak farklı kararlar verilmesi hukuk devleti ilkesini zedeleyebileceği gibi kişilerin hukuka olan inancını da zayıflatabilir. Bu nedenle bir maddi veya hukuki vakıa ile ilgili olarak başka bir yargı merci tarafından bir kimse lehine karar verildiği, ancak diğer bir yargı merciinin aynı olgu hakkında farklı bir sonuca ulaştığı durumlarda bunun gerekçesinin belirtilmesi gerekir. Yargı merciinin bu gibi durumlarda gerekçe gösterme yükümlülüğü, kişilerin hukuka olan güvenlerinin sarsılmaması için hayati öneme sahiptir¹¹⁵.”

Kısmen benzer bir olay da idari yargı alanında yaşanmıştır. AİHM’nin Hülya Ebru Demirel/Türkiye başvurusuna konu olan olayda, başvurucu 1999 yılında girdiği sınav sonucunda güvenlik görevlisi olarak yerleştirilmesine karşın daha sonra “erkek olma” ve “zorunlu askerlik hizmetini yapma” koşullarını taşımadığı gerekçesiyle göreve ataması yapılmamıştır. Başvurucu bu işleminin iptali istemiyle açtığı davada idare

¹¹⁵ Mehmet Okyar, B. No: 2017/38342, 13/2/2020, § 29.

mahkemesi, “zorunlu askerlik” şartının sadece erkek adaylar için geçerli olduğunu ve kadınlar yönünden bir kısıtlamanın bulunmadığını belirterek işlemin iptaline karar vermiştir. Temyiz üzerine ilgili Danıştay Dairesi, “zorunlu askerlik” koşulunun bu pozisyona sadece erkek adayların başvurabileceği anlamına geldiği sonucuna ulaşmıştır. Bu arada, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, başvurucuyla aynı durumda olan bir kişi hakkında tesis edilen işlemi hukuka aykırı bulmuştur. Başvurucu bu karara atıf yaparak karar düzeltme başvurusunda bulunmuştur. Ancak ilgili Danıştay Dairesi söz konusu Genel Kurul kararıyla ilgili olarak ayrı bir değerlendirme yapmaksızın karar düzeltme talebini reddetmiştir. AİHM, tetkik hâkiminin görüşünde de davacıyla aynı durumdaki başka bir kişi hakkındaki Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunca verilen söz konusu karara dikkat çekilmesi karşısında, karar düzeltme talebinin reddine ilişkin kararda bu konuda yeterli seviyede gerekçe sunma yükümlülüğünün yerine getirilmediği sonucuna varmıştır¹¹⁶.

d) *Yeterli Ölçüde Temellendirilmiş Anayasa'ya Aykırılık İtirazının İleri Sürülmesi*

Adil yargılanma hakkı mahkemelerin, uyumsuzluğa uygulanacak hukuk kuralını Anayasa'ya uygunluk yönünden de denetimden geçirmesi şeklinde bir güvence içermediği gibi anayasallık denetiminden geçirmesi için Anayasa Mahkemesine başvurmalarını da teminat altına almamaktadır¹¹⁷. Ancak Anayasa Mahkemesine göre mahkemelerin itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurmasına ilişkin hükümleri düzenleyen Anayasa'nın 152. maddesinin ikinci fıkrasında mahkemenin Anayasa'ya aykırılık iddiasını ciddi görmemesi durumunda bu iddianın temyiz mercisince esas hükümle birlikte karara bağlanacağı düzenlenmekle davanın taraflarınca ileri sürülen ve yeterli ölçüde temellendirilebilen Anayasa'ya aykırılık iddialarının karşılanması gerekliliğine işaret edilmiştir. Bu nedenle derece mahkemelerinin tarafların Anayasa'ya aykırılık iddialarını karşılamaması somut olayın özel koşulları çerçevesinde gerekçeli karar hakkının ihlaline yol açabilir¹¹⁸.

AİHM de Sözleşme'nin yargılama sürecinde ön inceleme çerçevesinde bir kanun hükmünün anayasal incelemesinin yapılması gibi

¹¹⁶ Hülya Ebru Demirel/Türkiye, B. No: 30733/08, 19/6/2018.

¹¹⁷ Hilmi Kocabey ve diğerleri, § 83.

¹¹⁸ Hilmi Kocabey ve diğerleri, §§ 74-87.

bir güvence içermediğini vurguladıktan sonra, böyle bir mekanizmanın varlığı hâlinde ise mahkemelerin buna yönelik talepleri gerekçesiz olarak reddetmesinin belirli durumlarda yargılamanın adilliğini zedeleyebileceğine karar vermiştir. Bir olayda, Anayasa'ya aykırı olarak tazminat hakkının ikincil düzenlemelerle sınırlandırıldığı iddiası mahkemelerce gerektiği gibi incelenmemiştir. AİHM -temyiz mahkemesi de dahil olmak üzere- derece mahkemelerinin başvurusunun belirli, ilgili ve önemli iddiasıyla ilgili hukuksal meselenin Anayasa Mahkemesi önüne götürülmesi talebinin yeterli gerekçe gösterilmeden reddetmelerinin Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasını ihlal ettiğine karar vermiştir¹¹⁹.

3. Gerekçenin İlgili Olması

Bir kararda görüntüde gerekçe sunulmuş olması gerekçeli karar hakkının karşılandığı anlamına gelmez¹²⁰. Gerekçe; somut olgu ile hukuku birleştirir, somut olaylara hukukun uygulanmasını sağlar¹²¹. Hâkimin vicdani kanaatine göre vardığı sonucu, fiilî ve hukuksal olgulara dayandırması gerekir.

Gerekçe, ceza muhakemesi hukukunun temel ilkelerinden olan delillerin doğrudan doğruyalık ilkesiyle yakından bağlantılıdır. Buna göre gerekçede, delil kaynaklarıyla ilgili gözlem ve değerlendirmelere değinilmeli, sonuca ulaşmayı sağlayan fiilî ve hukuksal olgular ile bunlar arasındaki bağlantı yeterli açıklıkta yapılmalıdır. Dolayısıyla mahkemelerin somut uyuşmazlığa ilişkin yorum ve değerlendirmelerinin öngörülebilir olmasının yanında olgusal/hukuksal gerçeklikle de

¹¹⁹ *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. /Polonya*, B. No: 4907/18, 7/5/2021, § 53. AİHM bu kararda, başvurusunun itirazının Sözleşme tarafından güvence altına alınan "haklar ve özgürlükler" ile ilgili olduğu durumlarda, mahkemelerin bunları özel bir titizlikle ve dikkatle incelemeleri gerektiğini hatırlatmıştır.

¹²⁰ Şirin, 70.

¹²¹ Feridun Yenisey, "Ceza Muhakemesinde Gerekçe", Yargı Kararlarında Gerekçeleştirme Çalışması- Anayasa ve İdare Hukuku Alanında Gerekçeli Karar Unsurları ve Geliştirilmesi Gereken Alanlara Yönelik İhtiyaç Analizi içinde, Editörler: Hasan Kadir Yilmaztekin, Ahmet Salih Başpınar, Eda Biçgin, Süleyman Kaynar ve Yasin Işık, <https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/8e09f0b7-9c1e-4b6b-ad44-04f5dc179e68-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-28.04.21-28.09.21.pdf> (Erişim Tarihi: 10/1/2022), 141.

bağlantılı (ilgili) olması beklenir. Bu da yargılamada sık sık hâkim değişikliğine gidilmemesini gerekli kılmaktadır.

Varılan sonucun somut olayla ve uyuşmazlığın çözümünde uygulanacak kurallarla ilgili olup olmadığı ancak buna uygun şekilde oluşturulmuş bir gerekçe vasıtasıyla anlaşılabilir. Gerekçenin, somut davadaki fiilî ve hukuki olgular ile davanın sonucu arasında hiçbir bağlantı olmaksızın oluşturulması gerekçeli karar hakkını ihlal edebilir. Dolayısıyla mahkemeler, vardıkları sonuçları dayandırdıkları gerekçeleri yeterli açıklıkla belirtme yükümlüğü altındadır¹²².

Uygulamada ya davada tatbik edilmemesi gereken açıkça *ilgisiz kurallara* ya da somut olayla açıkça *ilgisiz olgulara* dayanılarak gerekçe oluşturulduğu görülmektedir. Esasen mahkemeler tarafından yapıldığı ileri sürülen ve belli seviyeyi geçmeyen hukuki ve fiilî olgulara ilişkin hatalar anayasal bir güvence olan gerekçeli karar hakkının kapsamı dışındadır. Ancak gerekçede, *açıkça ilgisiz* fiilî ve hukuki olguların hükme esas alınması gerekçeli karar hakkının ihlaline sebep olabilir.

Anayasa Mahkemesinin bir kararına konu olan olayda, hırsızlık suçundan açılan davada başvuruçunun atılı suçtan hapis cezası ile cezalandırılmasına ve cezanın ertelenmesine karar verilmiştir. Gerekçeli kararda ise *somut olayla ilgisi olmayan* bir değerlendirme yapılarak *mührü kırdığı* gerekçesiyle sanığın mühür bozma eyleminden cezalandırılmasına karar verildiği belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle gerekçeli kararda başvuruçunun mahkûm edildiği suça ilişkin değerlendirme yerine somut uyuşmazlıkla açıkça ilgisiz başka bir olaya ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Anayasa Mahkemesine göre anılan olayda ilk derece mahkemesi tarafından davanın esas sorunlarının incelenip incelenmediği de belirli değildir. Derece mahkemesi mahkûmiyet gerekçesinde neleri dikkate aldığını ya da almadığını gösteren *ilgili* bir gerekçe göstermemiş ve kurulan hükmün dayanaklarını açıklamamıştır. Kanun yolu mercisinin de aynı gerekçeye atıf yapmak suretiyle hükmü onadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvuruçunun gerekçeli karar hakkı ihlal edilmiştir¹²³.

Bireysel başvuruya konu olan başka bir olayda ise başvuruçucu, önceden mahkûm olduğu cezaların infazının tamamlandığı tarihten

¹²² *Hadjianastassiou/Yunanistan*, B. No: 12945/87, 16/12/1992, § 33.

¹²³ *Feyzullah Gültekin*, B. No: 2014/13069, 21/2/2019, §§ 22-30.

itibaren belli bir sürenin geçmiş olduğunu gerekçe göstererek memnu haklarının iadesini talep etmiştir. Mahkeme talebi reddetmiştir. Kanun yolu incelemesi yapan itiraz mercisi ise anılan talebi somut olayla ilgisi olmayan arşiv kaydının silinmesine ilişkin madde kapsamında (ilgisiz bir kanun hükmüne dayanarak) değerlendirmiş ve itirazı reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi bu başvuruda da yukarıda değinilen karara benzer şekilde başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır¹²⁴.

Diğer bir olayda başvurucu, *yargılamanın yenilenmesi talebinin* reddedilmesinin haksız olduğunu belirterek bu karara itiraz etmiştir. Mahkeme itirazı, somut olayla *ilgisiz* şekilde *uyarlama talebine* yönelik bir itirazmış gibi değerlendirerek reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi, itiraz mercisinin, ret gerekçesinde neleri dikkate aldığını ya da almadığını gösteren ifadeleri özenle seçmediği, dosyanın incelenmediği kuşkusuna sebep olacak şekilde bir değerlendirme yaptığını belirterek başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır¹²⁵.

Dava konusu fiilî ve hukuki olgularla açıkça ilgisiz bir gerekçenin bulunup bulunmadığı her olayın özel koşullarında değerlendirilmektedir¹²⁶.

¹²⁴ *Mümtaz Bekci*, B. No: 2014/16269, 8/11/2017, §§ 29-31. Başka bir olayda başvurucu hakkında hız limitini aştığı gerekçesiyle -tescil plakasına göre- ceza tutanağı düzenlenmiştir. Başvurucunun aracı kendisinin kullanmadığını ve o sırada iş yerinde çalışmakta olduğu iddia etmiştir. Bu iddialara rağmen, ilk derece mahkemesi iptal başvurusunu reddetmiştir. İdari para cezası karar tutanağı hız limiti aşılarak araç kullanılmasına ilişkin olduğu hâlde, olayla ilgisiz olan sürücü belgesiz kişilerce aracın sürülmesine izin verilmesi hususu gerekçeli kararda tartışılmıştır. Anayasa Mahkemesi, derece mahkemesinin bu hükme varırken davanın sonucuna etkili olduğunu kabul ettiği Kanun maddesinin *somut olayla ilgisinin* olmadığını belirterek gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır (*Tuba Doğruyol*, B. No: 2014/1292, 10/6/2015, §§ 35-36).

¹²⁵ *Gökhan Ayhan*, B. No: 2015/3041, 19/4/2018, §§ 27-28.

¹²⁶ Anayasa Mahkemesi *Ünal Aslantürk başvurusunda* (B.No: 2013/1876, 8/9/2015) kanunla açıkça çelişen bir gerekçeye yer verilmesi konusunu incelemiştir. Somut olayda başvurucunun, lehine hükmedilen vekâlet ücreti alacağı tahsili amacıyla İcra Müdürlüğü nezdinde ilamlı icra takibi başlattığı, takip borçlusunun icra emrinin iptali talebiyle İş Mahkemesine açtığı davada Mahkemenin; davanın, itirazın iptali davası niteliğinde

4. Gerekçenin Makul Olması

Mahkeme kararlarının gerekçelendirilmesi ile -bu süreçte kullanılan argümanların doğası gereği- matematikte olduğu gibi kesin bir doğruya ulaşılmaz. Bu sebeple hukuki yargıların *doğruluğundan* daha ziyade *makul* olmasından söz edilir¹²⁷. Esasen bir kararın doğruluğunun zeminini belli standartlardaki gerekçesi oluşturmaktadır.

Anayasa Mahkemesine göre bu standartlardan biri de kararın gerekçesinin "*makul*" olmasıdır. Mahkeme, gerekçeli karar hakkı kapsamında yaptığı incelemelerinde ekseriyetle *ilgili ve yeterli gerekçe* kavramından hareket etmişse de bazı kararlarında "*makul gerekçe*" kavramına da atıfta bulunmuştur. Bazı kararlarda ise yeterli gerekçenin olmamasının yanında "*makul gerekçe*" bulunmaması da gerekçeli karar hakkının ihlali olarak değerlendirilmiştir¹²⁸. Anayasa Mahkemesine göre

olduğunu belirterek icra emrinin iptaline ve alacaklı aleyhine icra inkâr tazminatına hükmettiği anlaşılmıştır. Dava konusu değer temyiz sınırının altında kaldığından karar kesinleşmiştir. Mahkeme, gerekçeli kararında davayı, itirazın iptali davası olarak nitelendirmiş, 1 No.lu hüküm fıkrasında davayı, şikâyet davası gibi sonuçlandırmış, 2 No.lu hüküm fıkrasında da alacaklı aleyhine inkâr tazminatına hükmetmiştir.

Anayasa Mahkemesi, başvurunun icra emrinin iptali talebinin, icra mahkemesince şikâyet yoluyla değerlendirilmesi gerektiği, bu açıdan iş mahkemesinin davaya bakmakta görevsiz olduğu, davanın itirazın iptali davası olarak nitelendirilmesi hâlinde ise borçlunun ilgili kanun gereği böyle bir davayı açmasının mümkün olmadığı, yine icra emrinin iptaline karar verilirken hangi sebeple aleyhine icra inkâr tazminatına hükmedildiğine ilişkin ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren ve uyumsuzluğun çözümü için esaslı olan itirazların kararda değerlendirilmediği, açık kanun hükümlerine aykırı olarak karar verildiği nedenleriyle gerekçeli karar hakkından ihlal kararı vermiştir (*Ünal Aslantürk*, §§ 35-51). Açık kanun hükümlerine aykırı olarak karar verilmesiyle ilgili başka bir karar için bkz. *Mehmet Zülfü Tekeş*, B. No: 2014/12158, 1/2/2017, §§ 24, 32.

¹²⁷ **Uzun**, 22-23.

¹²⁸ "...Yargıtay ve Mahkemenin taraflarca ileri dahi sürülmeyen 'başvurucunun göçmen konutlarından daire satın aldığı ve peşinatın borcundan mahsup edildiği' olgusundan hareketle yaptığı değerlendirmenin, başvurunun itirazlarını karşılamada **makul**, ilgili ve **yeterli** bir yanıt niteliğinde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır." (*Mümin Karasınık*, § 43). Vurgu yazara aittir.

"[B]aşvurucunun itirazına temel teşkil eden, sonuca etkili olabilecek iddiası hakkında değerlendirme yapmayarak bunu yanıtızsız bırakması kararda **yeterli gerekçe** bulunduğu kabul edilmemesi sonucunu doğuracaktır. Sonuç

makul gerekçe, “davaya konu olay ve olguların mahkemeye nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükmün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyacak, olay ve olgular ile hüküm arasındaki bağlantıyı gösterecek nitelikte olmalıdır. Zira tarafların o dava yönünden, hukuk düzenince hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmeleri için ortada usulüne uygun şekilde oluşturulmuş, hükmün hangi nedenle belirtilen içerik ve kapsamda verildiğini gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuya yer vermeyecek açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve buna uyumlu hüküm fıkralarının bulunması zorunludur¹²⁹.”

Buna göre gerekçelendirme, iddia ve savunmadan birinin diğerine üstün tutulma sebebine ilişkin olarak ve bu kapsamda davanın taraflarınca gösterilen delillerden karara dayanak olarak alınanların kabul edilmesi ve diğerlerinin reddedilmesi hususunda makul dayanakları olan bir bilgilendirmeyi sağlayacak ölçü ve özende olmalıdır¹³⁰.

Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkına ilişkin olarak geliştirdiği bu ilkelerin AİHM'nin gerekçeli karar hakkına ilişkin içtihadının çok ilerisinde teminatlar sağladığı tartışmasızdır. Bu tespit ve değerlendirmelerinin *ideal bir gerekçede* bulunması gereken unsurlar açısından önemi büyüktür. Ancak *gerekçenin makul olması* ölçütü özü itibarıyla kanun yolu şikâyeti olan ve adil yargılanma hakkı kapsamında denetlenmeyecek şikâyetlerin incelenmesini de beraberinde getirmektedir. Aşağıda da belirtileceği üzere, -kural olarak- mahkemeler önünde dava konusu yapılmış maddi olay ve olguların kanıtlanması, delillerin değerlendirilmesi, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması ile uyuşmazlık konusunda varılan sonucun adil olup olmaması bireysel başvuru konusu olamaz. Anayasa Mahkemesinin *kanun yollarında gözetilmesi gereken hususlarda* bireysel başvuru kapsamında denetim yapılamayacağına ilişkin yasağa aykırılık olmadan makul gerekçe ölçütü üzerinden gerekçeli karar hakkından inceleme yapabildiği kolay değildir. Nitekim gerekçeli karar hakkından verilen

olarak itirazı reddeden Hâkimliğin kararının hakkaniyete uygun **makul** bir gerekçe içerdiğinden bahsedilemez. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.” (Mehmet Selim Demir, § 37). Vurgu Yazar'a aittir.

¹²⁹ İbrahim Ataş, B. No: 2013/1235, 13/6/2013, § 24.

¹³⁰ Sencer Başat ve diğerleri [GK], § 37-38.

ihlal kararlarının sayısı dikkate alındığında anılan ilkelerin somut olaylara tam olarak uygulanamadığı, -daha ziyade- karar sonucu etkileyen iddia/itirazların karşılanmamasına yönelik *yeterli gerekçe* ölçütüne başvurulduğu görülmektedir.

Aslında sorun, gerekçenin makul olmasından ziyade olgusal ve hukuksal gerçeklikle *açıkça uyumlayan* ve *aşırı keyfilik içeren* değerlendirmeler yapılması hâlinde ortaya çıkmaktadır. Bir kararda olgusal ve hukuksal gerçeklikle *açıkça uyumlayan* ve *aşırı keyfilik içeren* değerlendirmeler yapılması, usule ilişkin bir hukuka aykırılığı aşım hükmün içeriğine temas eden bir hukuka aykırılığa dönüşerek adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvenceleri anlamsız hâle getirmektedir. Hâkimin, somut olaya uygulanması gereken hukuk kurallarının herhangi bir kabul edilebilir yorumuna dayanmaması¹³¹ veya olgusal/hukuksal gerçekliğe açıkça muhalefet etmesi durumunda hakkaniyete uygun bir yargılamadan söz edilemez¹³². Dolayısıyla aşırı keyfilik içeren bu tür hatalarla ilgili ihlal iddialarının gerekçeli karar hakkından değil *hakkaniyete uygun yargılanma hakkı* başlığı altında incelenmesi gerekir. Nitekim AİHM de ulusal mahkemeler tarafından yapılan hataların seviyesinin aşırı keyfi (*grossly arbitrary*) ve adaleti hiçe sayacak (*denial of justice*) şeklinde olması hâlinde gerekçeli karar hakkından değil adil yargılanma hakkının başka bir güvencesi olan *hakkaniyete uygun yargılanma hakkı* kapsamında inceleme yapmaktadır¹³³.

AİHM'nin bir kararına konu olan olayda ilk derece mahkemesi, ulusal mevzuatta açıkça düzenlenen çalışanların tatil ücreti alma hakkına dayanarak başvurunun söz konusu ücreti almaya hakkı olduğuna karar vermiştir. Ancak Bölge Mahkemesi, İş Kanunu'na veya ilk derecede saptanan olgu ve olaylara atıfta bulunmadan kararı bozmuş, somut olayda uygulanacak kanunun ne olduğunu veya başvurunun davasında hangi kanunun uygulanması gerektiğini de açıklamamıştır. Somut olayın

¹³¹ *De Moor/Belçika*, B. No: 16997/90, 23/6/1994, § 55. Re'sen dikkate alınması gereken kanun hükümlerinin yargı mercileri tarafından gerekçesi açıklanmaksızın uygulanmaması da gerekçeli karar hakkının ihlali olarak görülebilir (*Mustafa Kahraman*, B. No: 2014/2388, 4/11/2014, § 37).

Aarnio'ya göre hukuki bir yorumun kabul edilebilir olması için hukuk kaynakları ve kabul edilmiş yorum metotlarıyla tutarlı olması gerekir. Bu konuda bkz. **Feteris**, 220.

¹³² Gerekçe oluşturulurken yapılan mantık hataları ile ilgili kapsamlı açıklamalar ve örnek yargı kararları için bkz. **Uzun**, Hukuk Metodolojisi, 235 vd

¹³³ *Anđelković/Sırbistan*, B. No: 1401/08, 9/4/2013, § 24.

özel koşulları gözetilmeden ve hukuk kurallarının herhangi bir kabul edilebilir yorumuna dayanılmadan soyut gerekçelerle davanın reddine karar verilmiştir. AİHM, hukuk kuralları ve somut davadaki olgular ile davanın sonucu arasında hiçbir bağlantı kurulmadan, adaleti hiçe sayacak (*denial of justice*) tarzda davanın reddedilmesinin hakkaniyete uygun yargılanma hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır¹³⁴.

AİHM Büyük Dairesinin kararına konu olan başka bir olayda ise, ulusal yüksek mahkemenin AİHM'nin daha önce verdiği ihlal kararını aşırı şekilde hatalı sunmasını ve gerekçesinde belirttiği hususların açıkça hatalı olmasını, aşırı keyfîlik (*grossly arbitrary*) ve adaleti hiçe sayacak (*denial of justice*) bir durum olarak değerlendirmiş ve hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir¹³⁵. AİHM, sadece uyumsuzluğa dair olay ve olgulara ilişkin değerlendirmelerle ilgili değil, delillerin aşırı keyfî (*grossly arbitrary*) değerlendirilmesi bağlamında da hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir¹³⁶.

C. KANUN YOLU DENETİMİ YAPAN MERCİLERİN GEREKÇE SUNMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI

Gerekçeli karar hakkı, itiraz, istinaf veya temyiz kanun yollarında da geçerlidir. AİHM'ye göre Sözleşme devletlere istinaf veya temyiz mahkemesi kurulması zorunluluğu getirmemekle birlikte, iç hukukta anılan kanun yolları ihdas edilmişse kanun yolu denetimi yapan bu mahkemelerin kararlarının da gerekçeli olması zorunludur. AİHM, belirli durumlarda detaylı gerekçe sunma şartının temyiz mahkemelerine de uygulanabileceğini hükmetmiştir¹³⁷. Bununla birlikte kanun yolu denetimi yapan mahkemenin denetim yaptığı karara katıldığı durumlarda, buna ilişkin kararını ayrıntılı olarak gerekçelendirmemesi, gerekçeli karar hakkını ihlal etmez¹³⁸. Diğer bir ifadeyle kanun yolu incelemesi yapan mercinin, yargılamayı yapan mahkemeyeyle aynı sonuca ulaşması ve bunu aynı gerekçeyi kullanarak veya bir atıfla kararına yansıtması kararın gerekçelendirilmiş olması bakımından yeterlidir¹³⁹.

¹³⁴ *Andelković/Sırbistan*, B. No: 1401/08, 9/4/2013, § 27.

¹³⁵ *Bochan/Ukrayna* [BD], B. No: 22251/08, 5/2/2015.

¹³⁶ *Khamidov/Rusya*, B. No: 72118/01, 15/11/2007.

¹³⁷ *Gheorghe/Romanya*, B. No: 19215/04, 15/3/2007 § 50.

¹³⁸ *García Ruiz/İspanya* [BD], B. No: 30544/96, 21/1/1999, § 26.

¹³⁹ *Yasemin Ekşi*, § 57.

Burada önemli olan nokta, kanun yolu denetimi yapan mahkemenin kanun yolunda dile getirilmiş ana unsurları ve derece mahkemesinin kararını incelediğini göstermesidir. Bu husus AİHM içtihadında da üst dereceli mahkeme tarafından benimseme yöntemiyle önceki mahkeme kararının gerekçesinin özümsemesi şeklinde yorumlanmaktadır. O hâlde, ister alt mahkemenin gerekçelerine katılarak isterse farklı bir şekilde olsun kanun yolu denetimi yapan bir mahkemenin kendisine sunulan temel uyumsuzluk konularını gerçekte ele almış olması ve yalnızca alt bir mahkemenin vardığı sonuçlarını onaylamakla yetinmemesi gerekir¹⁴⁰. Ancak sunulacak gerekçenin kapsamı belirlenirken kanun yollarında denetim yapan mahkemenin rolü, yetkilerinin kapsamı ve tarafların menfaatlerinin bu mahkeme önünde sunulma ve korunma şekli gibi hususlar önemli birer unsur olarak gözetilecektir¹⁴¹. Örneğin itiraz mercilerinin itirazı yerinde görüp aynı zamanda itiraz konusu hakkında da karar verdiği hâllerde gerekçe gösterme yükümlülükleri devam etmektedir¹⁴². Aynı şekilde bölge adliye

¹⁴⁰ *Helle/Finlandiya*, 20772/92, 19/12/1997, § 60. Bu gereklilik ilgili tarafın davasını sözlü olarak sunmadığı durumlarda daha da önemlidir (§ 60).

"Bu durumda kanun yolu incelemesi yapan mercinin ... mahkemeye aynı sonuca ulaşıp ulaşmadığı belli değildir. İtiraz mercii, ret gerekçesinde neleri dikkate aldığına ya da almadığını gösteren ifadeleri özenle seçmemiş; dosyanın incelenmediği kuşkusuna sebep olacak şekilde bir değerlendirme yapmıştır. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvurunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır." (Gökhan Ayhan, B. No: 2015/3041, 19/4/2018, § 28). Benzer yönde bir karar için bkz. *Ekol Grup Güvenlik Koruma ve Eğitim Hizm. Ltd. Şti*, B. No: 2015/439, 8/2/2018.

¹⁴¹ *Hansen/Norveç*, B. No:15319/09, 2/10/2014, § 73.

¹⁴² "64. Hücre cezasının kaldırılmasına ilişkin İnfaz Hâkimliği kararını inceleyen itiraz mercii, Cumhuriyet savcısının itirazı üzerine kabul kararı vermiş ve şikâyeti kesin olarak reddetmiştir. Somut olayda İnfaz Hâkimliği kararının ortadan kaldırılması nedeniyle itiraz mercii'nin gerekçe gösterme yükümlülüğünden muaf olma durumu söz konusu olamaz. / İtiraz mercii, şikâyetin kabul edilmesine ilişkin İnfaz Hâkimliği kararında yer alan gerekçelerin neden hukuka uygun olmadığını belirtmemiştir... Dolayısıyla İnfaz Hâkimliği kararı karşısında hükme ulaşmayı sağlayan sebepler ve sonuca götüren nedensellik kurgusu değerlendirmelerinin yeterli açıklıkta yapılmadığı anlaşılmıştır. Bu durum karşısında gerek hükmün dayanağını oluşturan gerekçeli kararın, gerekse dosyanın incelenmesinde anılan kabul gerekçesinin adalet gereksinimini giderecek ölçü ve nitelikte, yeterli ve ilgili olduğu söylenemeyecektir. Sonuç olarak şikâyeti reddeden Mahkemenin kararının hakkaniyete uygun makul bir gerekçe içerdiğinden bahsedilemez (İnan Gök, B.

mahkemesi dairesi davayı yeniden gördükten sonra ilk derece mahkemesi hükmünü kaldırarak verdiği bir hükmün gerekçeli olacağında şüphe yoktur. Kanun yolu denetimi yapan mahkemelerin çok sınırlı gerekçe sunması, yargılamanın ilk aşamasında zaten esas yönünden incelenmiş davalardan sonra son bir aşama olarak kabul edilen yüksek mahkemeler tarafından verilen karar gerekçeleri yönünden kabul edilmektedir¹⁴³.

Bununla birlikte, kanun yolu incelemesi yapan mercinin kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikte ve ilk kez kanun yolunda dile getirilen esaslı/ciddi ve temellendirilmiş iddiaları ilk derece mahkemesi kararına atıfla geçiştirmesi gerekçeli karar hakkını ihlal edebilir¹⁴⁴. Tersinden

No: 2018/1936, 28/1/2021, § 64). Benzer yönde bkz. *M.Ö. ve diğerleri*, B. No: 2018/33221, 14/4/2022, §§ 35-40.

¹⁴³ **İnceoğlu**, El Kitabı, 196.

¹⁴⁴ *“İlk Derece Mahkemesi tarafından davalı idarenin savunma dilekçesi ve ekleri başvurucaya tebliğ edilmemiş olup, davanın reddedilmesi sonrasında başvuruca tarafından savunma dilekçesi ve eklerine ulaşıldığı, bu aşamada başvuruca tarafından dava açıldığında bilmediği ve bu sebeple dava dilekçesinde ileri sürmediği davet yazısına ait bilgi ve tebligat alındısına ilişkin iddialarını Asliye Ceza Mahkemesine yaptığı itirazda belirttiği, ... esasa etkili olan bu iddianın İlk Derece Mahkemesi kararına atıf yapılarak karşılanacak iddia niteliğinde olmadığı, zira İlk Derece Mahkemesi kararında bu hususa ilişkin bir değerlendirmenin yapılmadığı görülmekle yargılama sürecine bir bütün olarak bakıldığında, başvuruca tarafından gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.”* (Kırmızı Gaa İnşaat Turizm Gıda Sanayi ve Tic. Ltd. Şti., B. No: 2013/2370, 11/12/2014, §§ 46, 47).

Başka bir başvuruya konu olan olayda, başvuruca hakkında sosyal mesafe kuralını ihlal ettiği gerekçesiyle İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün 493 sayılı İdari Yaptırım Karar Tutanağı ile 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 282. maddesi uyarınca 3.150 TL idari para cezası uygulanmıştır. Sulh Ceza Hâkimliği idari yaptırım kararına karşı başvuruca tarafından yapılan başvuruyu reddetmiştir. Başvuruca vekili, vatandaşlara uygulanacak idari yaptırımlarda karar mercisinin mülki amir olduğu, kolluk kuvvetlerinin tanzim ettikleri idari yaptırım kararlarını mülki amir onayı olmadan ilgisine tebliğ edemeyecekleri, başka hâkimlik kararının da bu yönde tespitler içerdiği ve bu nedenlerle Sulh Ceza Hâkimliği kararının usul ve yasaya aykırı olduğu gerekçesiyle karara itiraz etmiştir. Söz konusu itiraz, kesin olarak reddedilmiştir. Anayasa Mahkemesi aşağıdaki gerekçeyle ihlal kararı vermiştir:

“46. Bismil Sulh Ceza Hâkimliği kararında, idari yaptırım kararının yetki unsuru yönünden hukukiliğine ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmadığı

ifade edecek olursak, kanun yolu denetimi sırasında ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektirmeyen usul veya esasa dair iddiaların itiraz, istinaf veya temyiz mercilerince cevapsız bırakılmış olması gerekçeli karar hakkının ihlaline neden olmaz¹⁴⁵. Dahası, hükme esas alınmayan olgularla ilgili iddia ve itirazların gerekçeli kararda tartışılmaması da -kural olarak- gerekçeli karar hakkını ihlal etmez¹⁴⁶.

gözönüne alındığında kanun yolu incelemesi yapan Diyarbakır 3. Sulh Ceza Hâkimliğinin ilk defa itiraz kanun yolu başvurusunda ileri sürülen idari yaptırım kararının yetki unsuru yönünden hukuka aykırı olduğuna ve benzer bir olayda Adana 4. Sulh Ceza Hâkimliğince itiraz eden lehine karar verildiğine ilişkin esaslı iddiaları dikkate alarak inceleyip incelemediği gerekçeli karardan anlaşılacaktır.

47. İtiraz mercii; ret gerekçesinde başvuru tarafından ilk defa itiraz kanun yolunda ileri sürülen iddiaların hangilerini dikkate aldığını ya da almadığını gösteren ifadeleri özenle seçmemiş ve davanın sonucuna etkili olabilecek iddiaları incelemediği kuşkusuna sebep olacak şekilde başvuru tarafının anılan esaslı iddiaları hakkında ayrı ve açık bir yanıt vermemiştir. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvuru tarafının gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.” (Necla Yaşar, B. No: 2020/35444, 14/9/2021, § 46-47).

“Sonuç olarak ilk derecedeki yargılama sırasında mevcut olmayan, ilk defa istinaf kanun yolu aşamasında ortaya çıkan ve bu sebeple Dairenin ayrı ve açık yanıt vermesini gerektiren bir hususun varlığına rağmen davanın sonucuna etkili olabilecek nitelikteki rapor içeriğinde yer alan lehe tespitlerin karşılanmadığı anlaşılmıştır. Bu sebeple yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvuru tarafının gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.” (Çetin Gül, B. No: 2020/16856, 2/2/2022, § 47).

¹⁴⁵ *Caner Kandırmaz*, B. No: 2013/3672, 30/12/2014, § 31.

¹⁴⁶ Hükme etkili olmasına karşın gerekçede yer verilmeyen ve hüküm verilirken de değerlendirilmeyen bazı delillerin değerlendirme dışı bırakılmasının yetersiz gerekçeye sebebiyet verebileceğini de belirtmek isteriz. Ceza muhakemesinde hükmün gerekçesi ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz. **Erdal Yerdelen**, *Ceza Muhakemesinde Hükmün Gerekçesi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2015), 359 vd.

“Mahkeme gerekçeli kararında, olaya ilişkin somut açıklamalarda bulunmayan tanık anlatımları ile başvuru tarafının savunmasını destekleyen bilirkişi raporu içeriği değerlendirilmemiştir. Ayrıca birden fazla kişiye isnat edilen muhtelif suçlar ile ilgili olarak geniş kapsamlı bir yargılama yürüten mahkemenin gerekçeli kararında savunma, iddia ve tanık anlatımları ile dosya kapsamındaki deliller yargılamaya konu eylemler ile ilişkilendirilmediğinden bireysel başvuruya konu görevi yaptırmamak için direnme suçu açısından

AİHM kararına konu olan bir olayda, başvuru temyiz sürecinde sunduğu belgelerin Danıştay tarafından değerlendirilmemesinden dolayı adil yargılanmadığını şikâyet etmiştir. AİHM öncelikle Danıştayın söz konusu belgelerin öngörülen süreden sonra sunulduğunu ve bu nedenle dikkate alınamayacaklarını belirtmediğini tespit etmiştir. Daha sonra temyiz başvurusunun esas sebebiyle ilgili olarak başvuru ileri sürdüğü temel argümanlarla ilgili olarak Danıştayın ayrı ve açık bir yanıt vermediğini belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir¹⁴⁷.

AİHM'nin *Hansen/Norveç* başvurusuna konu olan olayda, yerel mahkemenin vermiş olduğu bir karara karşı yapılan temyiz talebi "*kanun yoluna başvurunun başarısız olacağı açıktır ve bu nedenle Medeni Usul Kanununun 29-13(2) md'si gereğince başvurunun kabulünün reddi gerekir*" yönündeki gerekçe ile reddedilmiştir. AİHM bu başvuruda öncelikle üst mahkemenin yargı yetkisinin sadece hukuki ve usule ilişkin sorunlarla sınırlı olmadığı, aynı zamanda maddi sorunları da kapsadığı saptamasında bulunmuştur. Üst mahkemece gösterilen gerekçenin karara varılacak meselenin özünün kendisine tam yargı yetkisi verilmiş bir temyiz mahkemesi rolüne uygun şekilde ele alındığını yansıtmadığı veya başvuru menfaatlerine gereken dikkat ve önemi göstermediği belirtilmiş, ihlal kararı verilmiştir¹⁴⁸.

Anayasa Mahkemesinin *Caner Kandırmaz başvurusuna* konu olan olayda, başvuru hakkında üçüncü kez alkollü araç kullanmaktan dolayı

hangi beyan veya delillere itibar edildiği anlaşılamamıştır." (Cansu Güneş Seferoğlu, B. No: 2019/3706, 29/6/2022, § 43).

"Mahkeme gerekçeli kararında, birbirine zıt nitelikte iki farklı adli rapordan başvuru lehine olan rapor ile ilgili değerlendirme yapmamış; aksi yönde tespitler içeren ve olaydan dört gün sonra düzenlenen aleyhe nitelikteki rapora neden itibar ettiğine ilişkin olarak da herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Ayrıca birden fazla kişiye isnat edilen muhtelif suçlar ile ilgili olarak geniş kapsamlı bir yargılama yürüten mahkemenin gerekçeli kararında savunma, iddia ve tanık anlatımları yargılamaya konu eylemler ile ilişkilendirilmediğinden bireysel başvuruya konu kasten yaralama suçu açısından hangi beyanlara itibar edildiği de anlaşılamamıştır. Buna göre başvuru savunmalarında ileri sürdüğü ve sonuca etkili olabilecek temel iddialar ayrı ve açık olarak tartışılmamış, başvuru iddialarına cevap verilmemiştir. ... gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır." (Tülay Gül, B. No: 2019/14704, 2/2/2022, § 36).

¹⁴⁷ Cihangir Yıldız/Türkiye, B. No: 39407/03, 17/4/2018.

¹⁴⁸ Hansen/Norveç, §§ 78-83.

tutanak tutulmuştur. Başvurucunun eylemi nedeniyle idari para cezası kesilmiş, ayrıca beş yıl süreyle sürücü belgesinin geri alınmasına karar verilmiştir. Başvurucu, idari para cezasının iptali isteminde bulunmuş ve yapılan yargılama sonunda başvurucunun söz konusu alkollü araç kullanma eylemini işlemediği gerekçesi ile idari para cezası iptal edilmiştir. Sürücü belgesinin geri alınması kararına ise idari para cezasının iptali için başvuru mahkemenin kararı da sebep yapılarak itiraz edilmiştir. İtiraz mercisi, kararının sonucunu etkileyecek nitelikte olan ve sonradan dosyaya sunulan, başvurucunun söz konusu alkollü araç kullanma eylemini işlemediğine dair kararı değerlendirmemiş ve başvurucunun bu yöndeki iddiaları hakkında ayrı ve açık bir yanıt vermemiştir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir¹⁴⁹.

D. KANUN YOLLARINDA GEREKÇE DENETİMİ

Hüküm kurulurken veya karar verilirken gösterilen gerekçenin kanuna uygun olup olmadığı, yerindeliği, hâkimin takdir hakkını kullanışı kanun yollarında denetime tabi tutulmaktadır¹⁵⁰. Kanun yollarının tamamında kararın/hükmün gerekçesiz olduğu şikâyetleri incelenmekte ve gerekirse gerekçe içermeyen karar kaldırılmakta veya hüküm bozulmaktadır¹⁵¹.

Kanun yolu denetimi yapan merciler kararın gerekçesine yönelik incelemelerini, genel olarak söz konusu gerekçenin *kanunda* belirtilen unsurları taşıyıp taşımadığına yönelik olarak yapmaktadır. Anayasa ve Sözleşme ise temel hak ve özgürlükler bakımından asgari güvenceler sağlamaktadır. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru incelemelerinde

¹⁴⁹ *Caner Kandırmaz*, § 20-33.

¹⁵⁰ **Yenerer Çakmut**, 53.

"Takdir hakkının kullanılmasında yanılığa düşülüp düşülmediği, cezanın kişiselleştirilmesinde hatalı davranılıp davranılmadığı, gösterilen gerekçenin yasal, yeterli ve oluşa uygun bulunup bulunmadığı hususlarının denetimi de...Yargıtaya aittir. Böylece ülkede hukuk uygulamasında birlik ve istikrarın sağlanması, takdirde yanılığa düşülüp düşülmediği, kararlarda hak, nesafet ve adalet kurallarının isabetle uygulanıp uygulanmadığı denetlenecektir... Öyleyse takdirde yanılığın bulunup bulunmadığı Yargıtay denetimine tabidir" (Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 19/6/1995 tarihli ve 1-191/219 sayılı kararı).

¹⁵¹ Örneğin CMK'nin 289. maddenin (1) numaralı fıkrasının (g) bendinde hükmün gerekçe içermemesi hukuka kesin aykırılık hâli ve dolayısıyla bozma sebebi olarak düzenlenmiştir.

de ölçü norm Anayasa'dır. Usul kanunlarında gerekçeyle ilgili olarak öngörülen hükümler bazı durumlarda Anayasa'nın 36. maddesinin sağladığı güvencelerden daha ileri seviyede olabilir¹⁵². Esasen Türk hukukunda usul kanunlarında mahkeme kararlarının gerekçesinde bulunması gereken yasal unsurlar, anayasal standartlardan daha ileri seviyededir¹⁵³. Bu sebeple, gerekçesiz kararların üst yargılama aşamasında bozulması/kaldırılması, gerekçeli karar hakkı ihlallerini engellemektedir.

Gerekçesiz kararların üst yargılama aşamasında bozulmasının/kaldırılmasının yanında gerekçedeki eksikliklerin bu aşamada giderilmesi de mümkündür. Anayasa Mahkemesi ve AİHM, adil yargılanma hakkı kapsamında yaptığı incelemelerde yargılama sürecini bir bütün olarak değerlendirmektedir. Bunun bir sonucu olarak yargılamanın bir aşamasındaki eksikliğin sonraki bir aşamada telafi edilmesi mümkündür. O hâlde yargılamanın bir aşamasındaki gerekçe eksikliği, yargılama sürecinin ileriki aşamalarında telafi edilmişse gerekçeli karar hakkı ihlal edilmiş sayılmaz. Dolayısıyla mahkemenin gerekçeli karar hakkı açısından eksik bıraktığı bir alan kanun yolu denetimi yapan merciler tarafından -başka temel hakları ihlal etmemek kaydıyla- tamamlanması durumunda gerekçeli karar hakkının ihlali

¹⁵² CMK hüküm türlerine göre ve ayrıntılı olarak gerekçenin içermesi gereken unsurları Anayasa'dan ileri seviyede belirlemiştir. Buna göre CMK'nin 230. maddesi gereğince **mahkûmiyet** hükmünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilmelidir:

- a) İddia ve savunmada ileri sürülen görüşler,
- b) Delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi,
- c) Ulaşılan kanaat, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi; bu hususta ileri sürülen istemleri de dikkate alarak, TCK'nin 61. ve 62. maddelerinde belirlenen sıra ve esaslara göre cezanın belirlenmesi; yine aynı TCK'nin 53 ve devamı maddelerine göre cezaya mahkûmiyet yerine veya cezanın yanı sıra uygulanacak güvenlik tedbirinin belirlenmesi,
- d) Cezanın ertelenmesine, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına veya bu hususlara ilişkin istemlerin kabul veya reddine ait dayanaklar.

¹⁵³ Çünkü Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkı incelemesi, söz konusu kararın kanuna uygunluğuna ve ne yönde olması gerektiğine yönelik değildir.

engellenebilir. Tersinden ifade edecek olursak, dile getirilmesine karşın mahkemece tartışılmayan esaslı iddia ve savunmaların temyiz incelemesinde de tartışılmaması/değerlendirilmemesi -yargılama bir bütün olarak değerlendirildiğinde- gerekçeli karar hakkının ihlaline sebep olabilir¹⁵⁴.

III. GEREKÇELİ KARAR HAKKI İNCELEMELERİNDE ANAYASA MAHKEMESİNİN VE AİHM'İN YETKİSİNİN KAPSAMI

Anayasal bir güvence olan gerekçeli karar hakkının ihlal edilip edilmediği bireysel başvuru yoluyla denetlenmektedir. Ancak Anayasa Mahkemesi, mahkemeler tarafından verilen kararları bozan veya davaları yeniden gören bir mahkeme olmadığı gibi istinaf ve temyiz organı gibi davaları yeniden incelemeye de yetkili değildir¹⁵⁵. Bu mahkemenin gerekçeli karar hakkı bağlamındaki görevi, Anayasa'nın aradığı standartlarda gerekçe bulunup bulunmadığının incelenmesinden ibarettir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin derece mahkemelerinin gerekçelerinin hukuka uygun olup olmadığını denetleme gibi bir görevi bulunmadığı gibi derece mahkemesi kararlarındaki hukuka aykırılıkları gidermek de bu mahkemenin görevi değildir¹⁵⁶. Bu hak açısından Anayasa Mahkemesi -genel olarak- bir tarafın ileri sürdüğü iddianın/itirazın ciddiliğine ve buna gerekçede yanıt verilip verilmediğine bakmaktadır.

Anayasa'nın 148. maddesinin dördüncü fıkrası ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 49. maddesinin (6) numaralı fıkrasında, bireysel başvurularda *kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlara ilişkin olarak* inceleme yapılamayacağı belirtilmiştir. Kanun yolunda gözetilmesi

¹⁵⁴ *Emel Boyraz / Türkiye*, B. No: 61960/08, 2/12/2014, §§ 74-75; *Mustafa Kahraman*, § 37.

"[B]ilirkişi raporuna nakdî kefalet miktarı yönünden yapılan itirazın ilk derece mahkemesi ve Yargıtay kararlarında tartışılmamasından dolayı başvuru hakkının gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir." (*Bayram Keleş*, B. No: 2013/6163, 1/12/2015, § 96).

¹⁵⁵ **Salim Küçük**. "Açıkça Dayanaktan Yoksunluk", *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri* içinde, Editörler: Hüseyin Turan ve Recep Kaplan, (Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2015), 196-197.

¹⁵⁶ *Halit Kabadağ*, B. No: 2019/3589, 23/11/2021, § 30.

gereken hususlara ilişkin başvurulara Anayasa Mahkemesi açısından *kanun yolu şikâyeti* denilmektedir.

Buna göre kural olarak;

- a) Bireysel başvuruya konu davadaki olayların kanıtlanması,
- b) Hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması,
- c) Yargılama sırasında delillerin kabul edilebilirliği ve değerlendirilmesi,
- d) Kişisel bir uyuşmazlığa derece mahkemeleri tarafından getirilen çözümün esas yönünden adil olup olmaması bireysel başvuru incelemesine konu olamaz; bu iddialar kanun yolu şikâyeti niteliğindedir¹⁵⁷.

Bu nedenle bir davayı gören derece mahkemesi yürürlükteki hukuk kurallarını yorumlama ve onları somut olaya uygulama yönünden takdir yetkisine sahiptir. Somut olaya uygulanacak hukuk kurallarının birden çok yorumunun söz konusu olduğu hâllerde gerekçede diğer bir yorumun neden tercih edilmediği adil yargılanma hakkı kapsamında incelenmez. Aynı şekilde bir delilin hükme varmak için yeterli ağırlığa sahip olmadığı yönündeki şikâyetler de -kural olarak- kanun yolu şikâyeti niteliğindedir. Dolayısıyla bireysel başvuru incelemelerinde derece mahkemelerinin hangi delile dayanarak karar vermesi gerektiğine adil yargılanma hakkı üzerinden müdahale edilmez. Adil yargılanma hakkı yargılamanın taraflardan biri lehine sonuçlanmasını değil temel olarak yargılama sürecinin ve usulünün hakkaniyete uygun olarak yürütülmesini teminat altına almaktadır¹⁵⁸.

AİHM'nin gerekçeli karar hakkı incelemelerindeki rolü de Anayasa Mahkemesine benzer şekildedir. Hukuk kurallarının yorumu ve delillerin değerlendirilmesine yönelik şikâyetler AİHM açısından ise dördüncü derece şikâyeti (*fourth instance applications*) şeklinde adlandırılmaktadır. AİHM de iç hukukun yorumlanmasında öncelikli görevin ulusal otoritelere ait olduğunu vurgulamakta ve kendi görevini ulusal hukuk mercilerinin yorumlarının etkilerinin Sözleşme ile uyumlu olup olmadığını tespit etmekle sınırlı olduğunu belirtmektedir¹⁵⁹. AİHM bu sebeple ulusal mahkeme kararlarının doğru veya iç hukuka uygun olup olmadığıyla ilgilenmediğini ve iç hukukun yorumuna ilişkin tartışmalara karışmayacağını ifade etmektedir. Bu kaygılardan olsa gerek gerekçeli

¹⁵⁷ Erdinç Engin, B. No: 2012/695, 12/2/2013, § 22.

¹⁵⁸ M.B. [GK], B. No: 2018/37392, 23/7/2020, § 80.

¹⁵⁹ Waite ve Kennedy/Almanya, B. No: 26083/94, 18/2/1999, § 54

karar hakkı kapsamında yaptığı bir incelemede görevinin “ulusal mahkemelerin başvurucuların ileri sürdüğü ilgili ve önemli noktalara yanıt vererek kararlarını yeterince gerekçelendirip gerekçelendirmedikleriyle sınırlı olduğunu” vurgulamıştır¹⁶⁰.

Anayasa’ya ve Sözleşme’ye uygunluk denetimi adı altında bir temel hakla bağlantı kurmadan delil değerlendirmesi yapılması, hukuk kurallarını yorumlanması Anayasa Mahkemesinin ve AİHM’nin yetki sınırlarını aşması anlamına gelir. O hâlde, bireysel başvuru yoluyla yargısal uygulamalar denetlenirken temyiz incelemesi yapılmadığından, kanun yollarındaki gözetilecek hususlar gerekçeli karar başlığı altında incelenemez. Ancak gerekçeli karar hakkından verilen bir ihlal kararı, kendiliğinden mahkemenin ihlal sonrası yapacağı değerlendirmede farklı bir yorum yapmasını gerekli kılabilir. Gerekçeli karar hakkının sağladığı güvencelere aykırılıktan verilmiş bir ihlal *de facto* yargılamanın sonucunu da değiştirebilir. Ancak bu durum, Anayasa Mahkemesi veya AİHM’nin kanun yolu şikâyetlerini incelediği anlamına gelmez

Yine de gerekçeli karar hakkı bakımından yapılacak incelemenin kararların içerik denetimi yapmaya müsait bir zemin oluşturduğu inkâr edilemez. Diğer bir ifadeyle adil yargılanma hakkı kapsamında yapılacak anayasal denetimin içerik denetimine kaydığı riskli alanlardan biri de gerekçeli karar hakkı bakımından yapılan incelemelerdir. Nitekim Anayasa Mahkemesi de bazı kararlarında, kanun yolu şikâyetinde olan ve anayasal bir hakla bağlantı kurulamayan bazı şikâyetleri gerekçeli karar hakkı üzerinden ele almıştır¹⁶¹.

¹⁶⁰ Deryan/Türkiye, B. No: 41721/04, 21/7/2015, §§ 34, 35.

¹⁶¹ “M.E.C.nin ve diğer tanıkların başka bir dosya kapsamında alınan ve duruşmada okunulmasıyla yetinilen ifadelerinin, neden M.E.C.nin bizzat hükmü veren Mahkeme önünde vermiş olduğu ifadesine üstün tutulduğunun kararda ve Yargıtay ilamında değerlendirilmemesi, sonuca etkili bir delilin ilgili ve yeterli gerekçeyle karşılanmaması sonucunu doğurmuştur.” (Bahaa Joughel, B. No: 2013/7643, 21/1/2016, § 98).

“...başvurucunun taşınmaz satışına ilişkin tanık beyanları ve açığa imzanın kötüye kullanılması ile ilgili taleplerinin hangi nedenlerle kabul edilmediğinin Derece Mahkemesi kararlarında açıklanmaması nedeniyle Anayasa’nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının unsurlarından olan gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.” (Ali Önal [GK], B. No: 2015/11798, 25/5/2017, § 62).

IV. GEREKÇELİ KARAR HAKKI İHLALİNİN VE SONUÇLARININ ORTADAN KALDIRILMASI

Anayasa Mahkemesi tarafından bir hakkın ihlaline karar verilmesi durumunda ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması gerekir. Diğer bir ifadeyle ihlal giderilerek -mümkünse- ihlalden *önceki hâle dönülmesi* sağlanmalıdır. Özellikle ihlalin mahkeme kararından kaynaklandığı durumlarda en önemli ihlal giderim aracı *yeniden yargılama* yapılmasıdır. Ancak yeniden yargılama yapılmasında hukuken yarar bulunmayan ve sadece ihlal tespitinin yeterli olmadığı bazı hâllerde ise ihlalin, *maddi ve manevi tazminata hükmedilmesi* gibi başka bazı araçlarla da giderilmesi gerekebilir.

Bireysel başvuru incelemelerinin nasıl yapılacağı ve verilecek karar türleri 6216 sayılı Kanun'da belirlenmiş durumdadır. Anayasa Mahkemesi bireysel başvurulara ilişkin incelemelerinde 6216 sayılı Kanun'un 49. maddesinin (6) numaralı fıkrası uyarınca;

- "*Bir temel hakkın ihlal edilip edilmediğine*",
- "*Bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına*" ve "*ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlerin belirlenmesine*" karar vermektedir¹⁶².

Gerekçeli karar hakkı ihlalinin kaynağı Anayasa'nın belirlediği standartlarda gerekçe içermeyen yargısal kararlardır. Yani bu hak açısından ihlal, mahkeme kararından kaynaklanmaktadır. İhlalin mahkeme kararından kaynaklandığı durumlarda ise Anayasa Mahkemesi, 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrası ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 79. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için *yeniden yargılama yapılmak üzere* kararın bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine hükmedebilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde, *eski hâle getirme* kuralı çerçevesinde ihlalin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılabilmesi için başvurucuya manevi tazminat ödenmesine hükmedilmektedir¹⁶³. Çok istisnai durumlarda ise yeniden yargılamanın yanında tazminata da karar verilmektedir¹⁶⁴.

¹⁶² *Aliğül Alkaya ve diğerleri (2)*, B. No: 2016/12506, 7/11/2019, § 50; *Şahin Alpay (2)* [GK], B. No: 2018/3007, 15/3/2018, § 56.

¹⁶³ *Emre Kaya*, B. No: 2018/743, 10/2/2021, §§ 17-30; *Mustafa Atak*, B. No: 2018/27304, 24/2/2021, §§ 19-30.

¹⁶⁴ *M.Ş.N.*, B. No: 2018/3789, 7/4/2021, §§ 24-35, 42, 43.

Anayasa Mahkemesi tarafından ihlal kararına bağlı olarak verilen *yeniden yargılama*, usul hukukundaki *yargılamanın yenilenmesi* kurumundan farklılıklar taşımaktadır. Bu kurum, ihlali ortadan kaldırmak amacına matuf ve bireysel başvuruya has özelliklere sahiptir. Usul kanunlarındaki "*yargılamanın iadesi*" veya "*yargılamanın yenilenmesi*" kurumlarından farklı olarak, yeniden yargılama yapmak üzere ihlal kararının ilgili mahkemeye gönderilmesine karar verilmesi hâlinde tarafların bu konuda başvuru yapması beklenmeksizin yeniden yargılamaya ilişkin işlemlerin başlatılması zorunluluğu vardır¹⁶⁵. Dahası bu kurumda, usul hukukundaki yargılamanın yenilenmesi müesseselerinde olduğu gibi *bir kabule değerlik incelemesi aşaması* da yoktur¹⁶⁶. Dolayısıyla ilgili mahkemenin yeniden yargılama sebebinin varlığını kabul hususunda herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. İhlal kararı ve ihlal nedenleri, doğrudan yasal kabul edilebilirlik sebebinin oluşturmaktadır¹⁶⁷.

Buna göre ihlal kararı kendisine gönderilen mahkeme öncelikle Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı gereğince *yeniden yargılamaya başladığına dair karar almalı* ve gerekçeli karar hakkını ihlal ettiği tespit edilen *önceki kararını ortadan kaldırmalıdır*¹⁶⁸. Bu kapsamda ayrıca ihlalin

¹⁶⁵ Mehmet Doğan [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 58, 59.

¹⁶⁶ Aligül Alkaya ve diğerleri (2), § 58; Kadri Enis Berberoğlu (2) [GK], B. No: 2018/30030, 17/9/2020, § 134.

¹⁶⁷ Kadri Enis Berberoğlu (3) [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, § 98.

¹⁶⁸ Anayasa Mahkemesine mahkûmiyet hükmünü ortadan kaldırma ve iptal etme yetkisi verilmemiştir. Anayasa Mahkemesinin ilk dönem kararlarına göre ihlal kararından sonra yeniden yargılamaya karar verilmişse *dosya kendisine gönderilen mahkemenin yapması gereken ilk iş "bir temel hak veya özgürlüğü ihlal ettiği ... tespit edilen önceki kararını kaldırmaktır"* (birçok karar arasından bkz. Mehmet Doğan, § 60; Behzet Çakar ve diğerleri, B. No: 2014/16277, 13/9/2018, § 78).

Ancak Anayasa Mahkemesi daha sonra bu görüşünü değiştirmiştir. Buna göre derece mahkemeleri önceki kararını yargılamanın başında kaldırmak zorunda değildir (bu görüşle ilgili olarak bkz. Erol Eşrefoğlu [GK], B. No: 2018/23111, 1/7/2021; Behzet Çakar ve diğerleri (2) [GK], B. No: 2019/2333, 1/7/2021).

Anılan görüş farklılıkları, başvuruçunun mahkûmiyete bağlı tutma hâlinin sonlandırılıp sonlandırılmayacağı noktasında önemli sonuçlar doğurmaktadır. Anayasa Mahkemesine göre ihlal kararında hükmün ortadan kaldırılmasıyla ilgili bir karar verilmediği hâllerde, yeniden yargılama sırasında infazın ertelenip ertelenmeyeceği hususu derece mahkemelerinin takdirindedir. Çünkü bu tür bir durumda, ihlal kararı başvuruçunun

sürdürülmesinin önlenmesi ve mağduriyetin giderilmesi amacıyla *infazın durdurulması veya tahliye kararı verilmesi gibi* bazı hususların da değerlendirilmesi gerekebilir¹⁶⁹. Daha sonra Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenler ve ihlal kararında belirtilen gerekçeler gözetilerek yeniden yargılama yapılmalıdır. 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasının "*yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir*" biçimindeki son cümlesi uyarınca Anayasa Mahkemesince tespit edilen ihlalin giderimi, işin niteliğine ve ihlalin giderimi için gerekli işlemlerin çeşidine veya ilgili yargı yolunun imkân ve zorunluluklarına göre dosya üzerinden yargısal işlemlerin yapılması biçiminde olabileceği gibi yargılamanın duruşma açılarak yeniden yapılması şeklinde de olabilir¹⁷⁰. Hangi yöntemle ihlalin giderileceği belirlenirken elbette *ihlalin niteliği* nazara alınarak bir değerlendirme yapılmalıdır.

Gerekçe nedeniyle verilen bir ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasının basit bir usul eksikliğinin tamamlanması şeklinde düşünülmemesi gerekir. Gerekçeli karar hakkı ihlallerinin "*Anayasa'ya aykırılık*" tespiti bakımından diğer ihlallerden hiçbir farkı bulunmamaktadır. Gerekçeli karar hakkından verilen bir ihlal ve sonuçları, usule dair herhangi bir işlem yapılmadan önceki yargılama sırasında sanığın bilgisine sunulan ve duruşmada tartışılan deliller/görüşler esas alınarak -dosya üzerinden- yeni bir karar verilmek suretiyle ortadan kaldırılabilir. Ancak bazı durumlarda ihlalin -dosya üzerinden- yeni bir karar verilmek suretiyle giderilmesi mümkün olmayabilir. Gerekçeli karar hakkından verilmiş bir ihlalin giderimi dosyadaki bazı eksikliklerin

mahkûmiyete bağlı tutulması ile mahkûmiyet arasındaki bağı koparmamaktadır (*Erol Eşrefoğlu*, §§ 74- 75). Ancak mahkûmiyet kararının Anayasa'nın ihlali suretiyle verildiğinin ve kararın bu aykırılığa dayandığının Anayasa Mahkemesinin ihlal kararıyla tespit edildiği bir durumda, -*ihlal kararında derece mahkemesince öncelikle hükmün ortadan kaldırılması gerektiği belirtilmese bile*- yeniden yargılamaya başladıktan sonra ilk iş olarak önceki hükmün ortadan kaldırılmaması, masumiyet karinesinin ihlali gibi başka anayasal sorunlara yol açabilecek niteliktedir. Dolayısıyla ihlal kararı üzerine yeniden yargılamaya başlayan mahkemeye öncelikle düşen, önceki hükmü ortadan kaldırmak ve kişinin *mahkûmiyete bağlı tutma* hâlini sonlandırmaktır. Bu şekilde bir karar vermek, yeniden yargılama yapan mahkemenin -koşulları varsa- başvurucuyu (sanığı) *suç isnadına bağlı olarak* yeniden tutuklamasına engel değildir.

¹⁶⁹ *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], § 98.

¹⁷⁰ *Aliğül Alkaya ve diğerleri (2)*, § 59.

duruşma açılarak tamamlanmasını gerektirebilir. Bu durumda öncelikle bu eksikliklerin -yeni bir hak ihlaline yol açmayacak şekilde- tamamlanması gerekir. Dolayısıyla delil toplanmasını ve araştırılmasını, ilgililere bu delillere karşı diyeceklerinin sorulmasını zorunlu kılan durumlarda duruşma açılarak yeniden yargılama yapılmalı ve bu eksiklikler tamamlanmalıdır. O hâlde bazı durumlarda gerekçeli karar hakkında verilen bir ihlalin giderilmesi için duruşma açılarak dosyadaki kimi eksikliklerin tamamlanması ve bu yeni duruma göre farklı bir sonuca ulaşılması mümkün olabileceği gibi sadece dosya üzerinden istenen şekilde gerekçe yazıp önceki hükümle aynı sonuca ulaşarak da ihlalin giderilmesi mümkün olabilir¹⁷¹.

İhlal kararının *yerine getirilmemesi* nedeniyle yeniden Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulması mümkündür. İhlal kararının gereklerinin yerine getirilmediğine ilişkin iddiaları incelemek de bireysel başvuruları incelemeye yetkili olan Anayasa Mahkemesinin görev alanına girer¹⁷². Ancak Anayasa Mahkemesince bu kez yapılacak inceleme, olayların baştan itibaren yeniden değerlendirilmesi şeklinde değil önceden verilen ihlal kararının gereklerinin yerine getirilip getirilmediği ile ilgili sınırlı bir inceleme olmaktadır¹⁷³. Mahkemeye göre “*bir ihlal kararının gereklerinin yerine getirilmemesi daha önce verilen ihlalin devam ettiği*” anlamına gelmektedir¹⁷⁴. Bu durumda Anayasa Mahkemesi *aynı hakkın* ihlal edildiğine karar vermektedir¹⁷⁵. Dolayısıyla gerekçeli karar hakkında verilmiş bir ihlalin giderilmemesi, gerekçeli karar hakkının ikinci kez ihlal edilmesi sonucunu doğuracaktır.

AİHM tarafından bir hakkın ihlal edildiğine karar verilmesi durumunda da ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması gerekir. Çünkü AİHM tarafından verilen ihlal kararlarının iç hukukta gereği gibi yerine getirilmemesi, Sözleşme ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin uygulamada etkili bir şekilde korunamadığı anlamına gelir¹⁷⁶. Ancak AİHM, Anayasa Mahkemesinden farklı olarak ihlalin ve sonuçlarının nasıl ortadan kaldırılacağına -kural olarak- karar vermemektedir. Bu tür durumlarda her üye devlet, AİHM’yi ihlal sonucuna

¹⁷¹ Şirin, 69.

¹⁷² Aligül Alkaya ve diğerleri (2), § 52.

¹⁷³ Aligül Alkaya ve Diğerleri (2), § 52.

¹⁷⁴ Aligül Alkaya ve Diğerleri (2), § 52.

¹⁷⁵ Adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine dair kararın yerine getirilmemesi yönünden bkz. Aligül Alkaya ve diğerleri (2).

¹⁷⁶ Siddıka Dülek ve diğerleri, B. No: 2013/2750, 17/2/2016, § 69.

ulaştıran nedenleri ve ihlal kararında belirtilen gerekçeleri gözeterek somut olayın özel koşullarına göre bir giderim yöntemi benimsemektedir.

Esasen ceza mahkemesi kararı yönünden verilmiş bir ihlali gidermenin en önemli aracı *yeniden yargılama* yapılmasıdır. Nitekim ilgili usul kanununda, ceza hükmünün Sözleşme'nin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması, yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmiştir. CMK, bu konuda ilgili yargısal mercilere takdir hakkı tanımayarak kesinleşen bir hükümle sonuçlanmış bir davanın yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar görüleceğini öngörmüştür (CMK mad. 311/1-f). Yeniden yargılama yapmanın mümkün olmadığı bazı durumlarda ise AİHM'nin verdiği ihlal kararı, tazminat gibi başka araçlarla da giderilebilir. Dahası, AİHM tazminata kara vermiş olsa bile yeniden yargılama yapılması gerekli olabilir. Ancak tercih edilecek yöntemin (aracın), hak ihlalinin giderme kapasitesini haiz olması ve bu konuda başarı sunması gerekir. Hak ihlalinin ortadan kaldırılıp kaldırılmadığı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin ve duruma göre AİHM'nin denetimine tabidir. Bunun yanında AİHM'nin gerekçeli karar hakkından verdiği bir ihlalin giderilememesi, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru konusu yapılması da mümkündür.

SONUÇ

Mahkemelerin kararlarını gerekçelendirmesi, keyfiliklere karşı önemli bir güvence oluşturmanın yanı sıra kamuoyunun ve sanıkların verilen karara ve yargıya güven duymalarına da katkıda bulunur. Taraflar mahkeme tarafından dinlendiklerini ancak gerekçe vesilesiyle öğrenebilir. Gerekçe, hukukun gelişmesine katkı bulunmanın yanında hükmün infazında yaşanabilecek tereddütleri de giderir. Dahası, gerekçe somut olayda taraflı davranılıp davranılmadığının anlaşılmasına ve etkili bir kanun yolu denetimi yapılmasına imkân tanır.

Buna karşılık Türk yargısının makul sürede yargılanma hakkına ilişkin sorunlarından sonra belki de en önemli sorunu gerekçesiz karar vermektir.¹⁷⁷ Temel haklarla ilgili birçok problemin temel kaynağını da

¹⁷⁷ Bu konuda Anayasa Mahkemesince yayımlanan bireysel başvuru istatistiklerine bakılabilir. Bu istatistiklere göre Türkiye'de en fazla adil yargılanma hakkı ihlal edilmektedir. Adil yargılanma hakkının alt güvencelerinden ilk sırasında ise makul sürede yargılanma hakkı ihlalleri gelmektedir. Anayasa Mahkemesinin internet sitesinden yayınlanan bireysel

esasen gerekçesizlik oluşturmaktır. Gerekçe eksikliği, öngörülebilir ve belirli bir hukukun oluşumunu engellediği için içtihadın keyfi bir biçimde değiştirilmesinin de önünü açmaktadır. Bu da yargıya iş yükü olarak geri dönmektedir. Zira kararın ilgili ve yeterli gerekçe içermemesi sebebiyle içtihadın ne olduğu taraflarca bilinmemekte, kararların keyfi bir şekilde verildiği düşünülmekte ve oluşan bu memnuniyetsizlik sebebiyle tüm kanun yolları sonuna kadar tüketilmektedir.

Gerekçe, ceza muhakemesi hukukunun temel ilkelerinden olan delillerin doğruluk ilkesiyle yakından bağlantılıdır. Buna göre hakimler, delil kaynaklarıyla ilgili gözlem ve değerlendirmelerine gerekçede değinmek durumundadır. Ancak bunun için yargılamada sık sık hâkim değişikliğine gidilmemesi gerekmektedir. Belirleyici delillerin toplandığı/tartışıldığı bir celselere katılmayan hakimlerin nihai kararı vermesi, dosya üzerinden karar verildiği izlenimi uyandırmakta ve yargılama sırasındaki gözlem ve değerlendirmeleri de içermesi beklenen gerekçeyi amacından uzaklaştırmaktadır.

Anayasal bir güvence olarak düzenlenen gerekçeli karar hakkının ihlal edilip edilmediği bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesince denetlenmektedir. Bu çalışmamızda Anayasa Mahkemesinin bu konuda belirlediği standartların asgari seviyede olduğunu tespit etmiş bulunmaktayız. Mahkeme bu konuda daha ziyade *“ilgili ve yeterli gerekçe”* ölçütüne göre bir denetim yapmakta ve bu denetim, olağan kanun yollarında yapılan denetime nazaran daha düşük düzeyde olmaktadır.

Esasen gerekçeli karar hakkı ihlalleri de *“Anayasa’ya aykırılık”* tespiti içermekte ve diğer hak ihlallerinden bu anlamda bir farkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu ihlallerin ve sonuçlarının da ortadan kaldırılması gerekmektedir. Gerekçe nedeniyle bir ihlal kararı verildiğinde, bu ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması basit bir usul eksikliğinin tamamlanması şeklinde değerlendirilmemelidir. Diğer hak ihlallerinin giderilmesinde olduğu gibi belli ölçü ve özende bir inceleme yapılmalıdır.

Anayasa Mahkemesinin kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda bireysel başvuru kapsamında inceleme yapamaması ve gerekçeli karar hakkıyla ilgili belirlediği standartların asgari seviyede olması nedenleriyle sadece bireysel başvuru yoluyla gerekçeli hakkıyla ilgili sorunlarla baş edilemeyeceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla gerekçeyle

başvuru kararları incelendiğinde, anılan hak kapsamında ikinci sırada ihlal edilen güvence ise gerekçeli karar hakkıdır (bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/istatistikler/bireysel-basvuru> <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 22/9/2022).

ilgili sorunlarımızı birçok alanda yapısal reformlar yaparak ve yargıda gerekçenin önemine ilişkin bir zihni dönüşüm yaşayarak aşabiliriz¹⁷⁸.

Kararların gerekçeli yazılmasıyla ilgili Anayasa Mahkemesinin belirlediği standartların çok ötesinde düzenlemeler öngören CMK'nin layıkıyla uygulanması bu konuda önemli bir aşama olacaktır. Bunun için Yargıtaya ve Bölge Adliye Mahkemelerine çok iş düşmektedir. Gerekçeli karar hakkıyla ilgili sorunlarımızı ülke olarak çözdüğümüzde sadece adil yargılanma hakkı ihlallerini değil temel haklarla ilgili ihlalleri de büyük oranda azaltmış olacağız.

¹⁷⁸ Bu konudaki çözüm önerileri için bkz. **Akif Yıldırım**, "Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılamasında Gerekçeli Karar Unsurları (Analiz Raporu)", Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması- Gerekçeli Karar Yazımına İlişkin İhtiyaç Analiz Çalışması Özel Hukuk ve Ceza Hukuku içinde, Editörler: Hasan Kadir Yılmaztekin, Ahmet Salih Başpınar, Eda Biçgin, Süleyman Kaynar, Yasin Işık ve Özden Dülger, <https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/4c9d17d0-dd8b-49a1-bd5f-1d44e4f8b4ee-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-2-04.04.22.pdf> (Erişim Tarihi: 10/3/2022).

KAYNAKÇA

- Alp, Mustafa.** “Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe”. *Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsnel’e Armağan*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001.
- Aktepe Artık, Sezin.** Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı. Ankara: Seçkin Yayınları, 2014.
- Aşçıoğlu, Çetin.** “Yargıda Gerekçe Sorunu”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 48, (2003): 109-116. (Gerekçe).
- Aşçıoğlu, Çetin.** “Yargıda Gerekçe Sorunu”. *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 8. Kitap, İstanbul: 2003.
- Balci, Murat.** Ceza Muhakemesinde Hüküm ve Çeşitleri. Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.
- Baytaz, Abdullah.** Ceza Muhakemesi Hukukunda Sanığın Hukuki Dinlenilme Hakkı. İstanbul: XII Levha Yayınları, 2021.
- Centel, Nur ve Hamide Zafer.** Ceza Muhakemesi Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları, 2020.
- Demircioğlu, Yaşar.** Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri. Ankara: Yetkin Yayınları, 2007.
- Doğan, Koray.** “Ceza Muhakemesinde Hüküm”. *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 7, (Ağustos 2008): 171-201.
- Erem, Faruk.** “Gerekçesiz Mahkeme Kararları”. <http://www.farukeremvakfi.org.tr/8/s1.html> (Erişim Tarihi: 3/1/2020).
- Gözübüyük, Şeref ve Feyyaz Gölcüklü.** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi. Ankara: Turhan Kitabevi, 2016.
- Feteris, Eveline T.** Hukuki Argümantasyon Temelleri/Yargı Kararlarını Gerekçelendirme Üzerine Bir Araştırma, Çeviren: Ertuğrul Uzun, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2010.
- Harris, David, Michael O'Boyle, Ed Bates, Carla Buckley, Paul Harvey, Kresimir Kamber, Michelle Lafferty, Peter Cumper ve Heather Green.** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Çevirenler: Ulaş Karan ve Mehveş Bingöllü Kılıcı, Ankara: Avrupa Konseyi Yayını, 2018.
- Işıқтаç, Yasemin ve Sevtap Metin.** Hukuk Metodolojisi. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2003.
- İnceoğlu, Sibel.** İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı. İstanbul: Beta Yayınları, 2013. (Adil Yargılanma).

- İnceoğlu, Sibel.** Adil Yargılanma Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4. Ankara: Avrupa Konseyi Yayınları, 2018. (El Kitabı).
- Karakehya, Hakan.** “Ceza Muhakemesinde Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkına İlişkin Esaslar”. *Ombudsman Akademik Dergisi*, S.1, (Aralık 2014): 83-97.
- Kılıç, Muharrem.** “Gerekçeli Karar Hakkı: Yargısal Kararların Rasyonalitesi”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 47, (Temmuz 2021):1-46.
- Kunter, Nurullah, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu.** Muhakeme Hukuk Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları, 2008.
- Küçük, Salim.** “Açıkça Dayanaktan Yoksunluk”. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri içinde, Editörler: Hüseyin Turan ve Recep Kaplan, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2015.
- Özekes, Muhammet.** Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe.** Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınları, 2016.
- Sunay, Zühal Aysun.** “Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri”. *Danıştay Dergisi*, Sayı: 143, (2016): 7-54.
- Sunay, Zühal Aysun.** İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2016.
- Şeker, Hilmi.** “Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri”. *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2, (Bahar 2007):179-200.
- Şirin, Tolga.** “Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 48, (2021): 65-85.
- Taner, Fahri Gökçen.** Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- Trechsel, Stefan.** Human Rights in Criminal Proceedings. New York: Oxford University Press, 2005.
- Toroslu, Nevzat ve Metin Feyzioğlu.** Ceza Muhakemesi Hukuku. İstanbul: Savaş Yayınevi, 2020.
- Tutumlu, M. Akif.** Hukuk Yargılamasında Hüküm ve Gerekçe. Ankara: Seçkin Yayınları, 2014.
- Turan, Hüseyin.** İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Hukukunda Adil yargılanma Hakkı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.
- Uzun, Ertuğrul.** Akıl Tutkunu Hukuk. İstanbul: XII Levha Yayınları, 2010.

- Uzun, Ertuğrul.** Hukuk Metodolojisinin Sorunları. İstanbul: Nora Kitap, 2016. (Hukuk Metodolojisi)
- Ünver, Yener ve Hakan Hakeri.** Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.
- Vitkauskas, Dovydas ve Grigoriy Dikov.** Protecting The Right To A Fair Trial Under The European Convention On Human Rights. Council of Europe, 2007.
- Yenerer Çakmut, Özlem.** “Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm”. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, S. 3-4, (2007): 29-61.
- Yenisey, Feridun.** “Ceza Muhakemesinde Gerekçe”, *Yargı Kararlarında Gerekçeleştirme Çalışması - Anayasa ve İdare Hukuku Alanında Gerekçeli Karar Unsurları ve Geliştirilmesi Gereken Alanlara Yönelik İhtiyaç Analizi içinde*, Editörler: Hasan Kadir Yılmaztekin, Ahmet Salih Başpınar, Eda Biçgin, Süleyman Kaynar ve Yasin Işık, <https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/8e09f0b7-9c1e-4b6b-ad44-04f5dc179e68-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-28.04.21-28.09.21.pdf> (Erişim Tarihi: 10/1/2022)
- Yerdelen, Erdal.** Ceza Muhakemesinde Hükümün Gerekçesi. Ankara: Adalet Yayınevi, 2015.
- Yıldırım, Akif.** “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılamasında Gerekçeli Karar Unsurları (Analiz Raporu)”. *Yargı Kararlarında Gerekçeleştirme Çalışması- Gerekçeli Karar Yazımına İlişkin İhtiyaç Analiz Çalışması Özel Hukuk ve Ceza Hukuku içinde*, Editörler: Hasan Kadir Yılmaztekin, Ahmet Salih Başpınar, Eda Biçgin, Süleyman Kaynar, Yasin Işık ve Özden Dülger, <https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/4c9d17d0-dd8b-49a1-bd5f-1d44e4f8b4ee-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-2-04.04.22.pdf> (Erişim Tarihi: 10/3/2022).
- Yıldırım, Akif ve Yusuf Enes Kaya.** “Mahkûmiyet Hükümünü Veren ile Bu Hükümün Gerekçesini Yazan Hakimın Aynı Olmamasının Adil Yargılanma Hakkını İhlal Ettiğine İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı Çevirisi”. *İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi – EconJURA*, S. 2 (Kasım 2022): 221-237.
- Yılmaz, Ejder.** Öğrenciler İçin Hukuk Sözlüğü, Ankara: Yetkin Yayınları, 2012.
- Yücel, Mustafa Tören.** “Kararda Gerekçe ve Muhalefet Şerhi”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi* 8. Kitap, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2003.
- Yüzbaşıoğlu, Necmi.** “Gerekçeli Kararın Anayasal Boyutları”, *Yargı Kararlarında Gerekçeleştirme Çalışması- Anayasa ve İdare Hukuku Alanında Gerekçeli Karar Unsurları ve Geliştirilmesi Gereken Alanlara Yönelik İhtiyaç Analizi içinde*, Editörler: Hasan Kadir Yılmaztekin, Ahmet Salih Başpınar, Eda Biçgin,

Süleyman Kaynar ve Yasin Işık,
<https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/8e09f0b7-9c1e-4b6b-ad44-04f5dc179e68-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-28.04.21-28.09.21.pdf> (Erişim Tarihi: 10/1/2022).

AİHM Kararları

- Anđelković/Sırbistan*, B. No: 1401/08, 9/4/2013.
Ayetullah Ay/Türkiye, B. No: 29084/07 ve 1191/08, 27/10/2020.
Bochan/Ukrayna [BD], B. No: 22251/08, 5/2/2015.
Buzescu/Romanya, B. No: 61302/00, 24/05/2005.
Cerovšek ve Božičnik/Slovenya, B. No: 68939/12-68949/12, 7/3/2017.
Cihangir Yıldız/Türkiye, B. No: 39407/03, 17/4/2018.
De Moor/Belçika, B. No: 16997/90, 23/6/1994.
Deryan/Türkiye, B. No: 41721/04, 21/7/2015.
Donadze/Gürcistan, B. No: 74644/01, 07/03/2006.
Emel Boyraz / Türkiye, B. No: 61960/08, 2/12/2014.
García Ruiz/İspanya [BD], B. No: 30544/96, 21/1/1999.
Georgiadis/Yunansitan, B. No: 21522/93, 29/5/1997.
Gheorghe/Romanya, B. No: 19215/04, 15/3/2007.
Hadjianastassiou/Yunanistan, B. No: 12945/87, 16/12/1992.
Helle/Finlandiya, 20772/92, 19/12/1997.
Hansen/Norveç, B. No:15319/09, 2/10/2014.
Hiro Balani/İspanya, B. No:18064/91, 9/12/1994.
Hirvisaari/Finlandiya, B. No: 49684/99, 27/9/2001.
Hülya Ebru Demirel/Türkiye, B. No: 30733/08, 19/6/2018.
H./Belçika [GK], B. No: 8950/80, 30/11/1987.
H.A.L./Finlandiya, B. No: 38267/97, 27/1/2004.
Mierla ve Diğerleri/Romanya (k.k.), B. No: 25801/17, 17/5/2022.
Mugoša/Karadağ, B. No: 76522/12, 21/06/2016.
Ruiz Torija/İspanya, B. No:18390/91, 9/12/1994.
Suominen/Finlandiya, B. No: 37801/97, 1/7/2003.

Vyrentsov/Ukrayna, B. No: 20372/11, 11/4/2013.
Wagner ve J.M.W.L./Lüksemburg, B. No: 76240/01, 28/06/2007.
Waite ve Kennedy/Almanya, B. No: 26083/94, 18/2/1999.
Xero Flor w Polsce sp. z o.o. /Polonya, B. No: 4907/18, 7/5/2021.

Anayasa Mahkemesi Kararları

Abdullah Topçu, B. No: 2014/8868, 19/4/2017.
Adnan Oktar, B. No: 2012/917, 16/4/2013.
Ahmet Gökhan Rahtuvan, B. No: 2014/4991, 20/6/2014.
Ali Önal [GK], B. No: 2015/11798, 25/5/2017.
Aligül Alkaya ve diğerleri (2), B. No: 2016/12506, 7/11/2019.
Ayşe Eşlik, B. No: 2014/15969, 21/6/2017.
Azmi Ofluoğlu, B. No: 2017/25396, 14/9/2022.
A.A. [GK], B. No: 2017/34502, 21/10/2021.
Batuhan Şengül, B. No: 2017/29295, 21/7/2020.
Bayram Keleş, B. No: 2013/6163, 1/12/2015.
Behzet Çakar ve diğerleri, B. No: 2014/16277, 13/9/2018.
Billur Güzide Balyemez ve Recai Alper Tunga, B. No: 2014/5909, 25/3/2015.
Canan Tosun, B. No: 2014/8891, 10/5/2017.
Caner Kandırmaz, B. No: 2013/3672, 30/12/2014.
Cansu Güneş Seferoğlu, B. No: 2019/3706, 29/6/2022.
Çetin Gül, B. No: 2020/16856, 2/2/2022.
Ekol Grup Güvenlik Koruma ve Eğitim Hizm. Ltd. Şti, B. No: 2015/439, 8/2/2018.
Emre Ongurlar, B. No: 2016/9607, 10/1/2019.
Emre Kaya, B. No: 2018/743, 10/2/2021.
Ercan Soyalp, B. No: 2016/651, 24/6/2020.
Erdinç Engin, B. No: 2012/695, 12/2/2013.
Erol Eşrefoğlu [GK], B. No: 2018/23111, 1/7/2021.
Erol Eşrefoğlu ve Hüseyin Kayapalı, B. No: 2015/964, 12/6/2018.
Fatma Nida Olçar, B. No: 2014/5456, 8/2/2018.

- Fazilet Beyhan ve diğerleri*, B. No: 2019/35534, 3/3/2022.
- Feyzullah Gültekin*, B. No: 2014/13069, 21/2/2019.
- Filiz Fırat*, B. No: 2014/10305, 5/12/2017.
- Gökhan Ayhan*, B. No: 2015/3041, 19/4/2018.
- Hatice Akgül*, B. No: 2018/35900, 25/2/2021.
- Halit Kabadağ*, B. No: 2019/3589, 23/11/2021.
- Hasan Polat*, B. No: 2014/8927, 20/12/2017.
- H.B.*, B. No: 2018/20873, 27/1/2021.
- Hilmi Kocabey ve diğerleri*, B. No: 2018/27686, 17/11/2021.
- İbrahim Ataş*, B. No: 2013/1235, 13/6/2013.
- İbrahim Akkan*, B. No: 2014/7146, 26/2/2015.
- İbrahim Kaya*, B. No: 2017/29474, 28/1/2020.
- İlyas Başak*, B. No: 2013/5662, 21/4/2016.
- İnan Gök*, B. No: 2018/1936, 28/1/2021.
- İzzet Pirbudak*, B. No: 2015/392, 27/6/2018.
- Kadri Enis Berberoğlu (2)* [GK], B. No: 2018/30030, 17/9/2020.
- Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021.
- Kırmızı Gaa İnşaat Turizm Gıda Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2013/2370, 11/12/2014.
- Mehmet İlker Başbuğ*, B. No: 2014/912, 6/3/2014.
- Mehmet Zülfü Tekeş*, B. No: 2014/12158, 1/2/2017.
- Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018.
- Mehmet Okyar*, B. No: 2017/38342, 13/2/2020.
- Mehmet Selim Demir*, B. No: 2019/13365, 24/3/2021.
- Metin Duran*, B. No: 2018/33546, 28/1/2021.
- Mustafa Kahraman*, B. No: 2014/2388, 4/11/2014.
- Mustafa Atak*, B. No: 2018/27304, 24/2/2021.
- Mümin Karaşinik*, B. No: 2014/15386, 19/7/2017.
- Mümtaz Bekci*, B. No: 2014/16269, 8/11/2017.
- Mürsel Bayrak*, B. No: 2014/6419, 25/3/2015.

- M.B.* [GK], B. No: 2018/37392, 23/7/2020.
M.Ö. ve diğerleri, B. No: 2018/33221, 14/4/2022.
M.Ş.N., B. No: 2018/3789, 7/4/2021.
Necla Yaşar, B. No: 2020/35444, 14/9/2021.
Onurhan Solmaz, B. No: 2012/1049, 26/3/2013.
Rashpal Singh Dhaliwal, B. No: 2020/23153, 11/5/2022.
Raziye Akçay, B. No: 2019/1665, 28/6/2022.
Sebahat Tuncel (2), B. No: 2014/1440, 26/2/2015.
Serap Öz, B. No: 2013/1394, 24/6/2015.
Serhat Soysalan, B. No: 2017/16903, 27/2/2020.
Sencer Başat ve diğerleri [GK], B. No: 2013/7800, 18/6/2014.
Sıddıka Dülek ve diğerleri, B. No: 2013/2750, 17/2/2016.
Sinan Cihan Aksoy, B. No: 2014/13062, 29/3/2016.
S.n. D.p. Ltd. Şti., B. No: 2015/10583, 19/4/2018.
Şahin Alpay (2) [GK], B. No: 2018/3007, 15/3/2018.
Tuba Doğruyol, B. No: 2014/1292, 10/6/2015.
Tülay Gül, B. No: 2019/14704, 2/2/2022.
Ufuk Rifat Çobanoğlu, B. No: 2014/6971, 1/2/2017.
Ünal Aslantürk, B.No: 2013/1876, 8/9/2015.
Ünsal Karabulut, B. No: 2014/12045, 17/11/2016.
Ümmügülsüm Salgar [GK], B. No: 2016/12847, 21/10/2021.
Veysi Güneş, B. No: 2015/4993, 13/2/2020.
Volkan Doğdu, B. No: 2016/4186, 12/9/2019.
Yasemin Ekşi, B. No: 2013/5486, 4/12/2013.
Yavuz Çıtak, B. No: 2014/2421, 21/6/2017.
Yıldırım Özbey ve diğerleri, B. No: 2014/18932, 8/9/2015.
Yılmaz Çelik [GK], B. No: 2014/13117, 19/7/2018.
Yunus Usluer, B. No: 2018/38137, 10/5/2022.
Yusuf Akkuş, B. No: 2016/2600, 19/11/2019.

Yargıtay/Askeri Yargıtay Kararları

Askeri Yargıtay 4. Dairesinin 21/10/2008 tarihli ve E.2008/1961, K.2008/1952 sayılı kararı

Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 3/4/1979 tarihli ve E.1979/2087 K.1979/4280 sayılı kararı

Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 27/6/2013 tarihli ve E.2012/5338, K.2013/10873 sayılı kararı

Yargıtay 18. Ceza Dairesinin, 18/1/2016 tarihli ve E.2015/33534, K.2016/688 sayılı kararı

Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 2/5/2019 tarihli ve E.2015/2146, K.2019/7990 sayılı kararı

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 19/6/1995 tarihli ve 1-191/219 sayılı kararı